

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

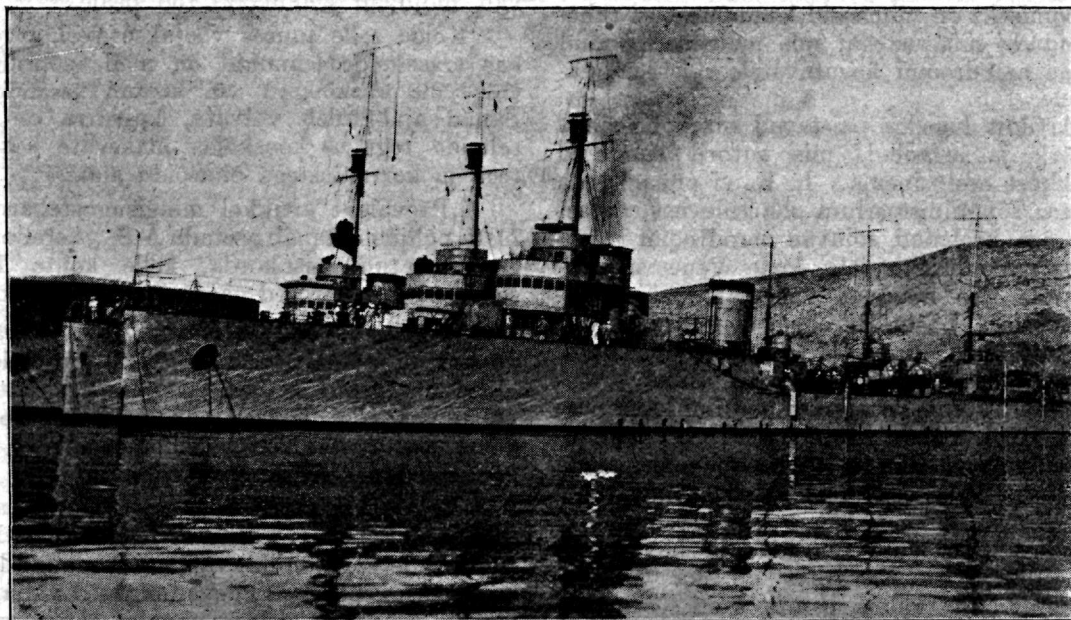
№ 28.

Laupäeval, 18. juulil 1925.

VII aastakäik.

ITAALIA SÕJALAEVASTIKU KÜLASKÄIK EESTISSE

4. VII. — 5. VII. 1925.

ITAALIA „LEONE“ TÜÜPI MIINIRISTLEJATE ESKAADER.

Meie eralennuasjanduse korraldusest ja õnnetustest lennuväes.

Toimetuse märkus.

Viimasel ajal on üldine ajakirjandus laiemalt puudutanud meie eralennuasjandust ning õnnetusi lennuväes. Et osa ajakirjandusest selle juures puudutas küsimust väga ühekülgsest, anti sõjaministri abi korraldusel pikem seletus, mis kokkuseati Lennuväe rügemendi ülema ja kindralstaabi ülema poolt. See seletus võeti sihiliku arvustuse alla ühe suurema lehe poolt, ilma et see leht oleks saadud materjali täielikult avaldanud. Et küsimus ei jääks tumetaks vähemalt „Sõduri“ lugejate ringkonnas, avaldab „Sõduri“ toimetus allpool üldisele ajakirjandusele antud seletuse täielikult. See kõlab järgmiselt:

„Päevalehes“ nr. 167 ilmunud artikkel „Meie lennuuasjanduse korraldus“ (allkiri L. K. puudutab teravalt sõjaministeeriumi korraldusi Tallinna sõjaväe aerodroomil; A-S. „Aeronaut“ aga esineb seal kannataja osas, kellele „rahvusliku õhusõidu arendamisel“ igasuguseid takistusi tehtavat.

Kas teadmatult või sihilikult on selles artiklis mitmed asjaolud moonutatud; meeleolu loomiseks on viimaseid lennuõnnetusi tähtsust siduda määrustega, mis maksma pandud sõjaväe aerodroomi kasutatavatele reisi-lendmasinatele.

Artiklit lugedes paistavad otsekohe silma eesmärk ja asjaolud, mis autorit sundinud avalikkuse ees esinema. L. K. ei püüagi seda varjata: sõjaministeerium olla tulevast aastast peale ära keelanud sõjaväe aerodroomi tarvitamise eralennuseltsidele, kuna Venemaa geograafiline seis nõudvat vähemalt nelja õhuliini loomist Lääne-Euroopaga, milledest üks tingimata üle Tallinna (järjekulult sõjaväe aerodroomi kaudu) Petrogradi peab viima.

Seda Tallinn-Petrogradi õhuliini kava näeme ka kõigis Saksa „Junkers-Werke“ kaubandusliku õhulaevastiku teostamise plaanides, mida selle firma Vene osakonna kaudu käima tahtakse panna. Samuti loeme A-S. „Aeronaut“i aruandest „Tegevuse ülevaade ja kavatsused 1921—1924/5“: „Kavatsus oli ka Tallinn-Leningradi liini käima panna, kuid see kavatsus jäi teostamata sel põhjusel, et vastavad võimud takistusi tegid Lasnamäe aerodroomi tarvitamiseks“.

Kellegile ei saa süüts panna poolehoidu ühele ehk teisele ettevõttele, kuid võõrastav paistab olema kallalekippumine korraldustele sõjaväe aerodroomil. Lennuvägi on kaitseväge osa ja sellepärast on loomulik, et sõjaministeerium seal oma korra maksma on pannud, kuigi, võib olla, see kord ei meeldi eraettevõtjatele.

Et lennuuasjandus praegusel ajal on põnevaks päevaküsimuseks, loeb sõjaministeerium oma kohuseks asja ka omaltpoolt selgitada.

Väide, et mujal sõjaväe aerodroomid avalikuks tarvitamiseks vabad oleksid — on ekslik. Õhuühenduse konventsioonides figureerib igalpool teise ehk kolmanda paragrahvina järgmine nõue: „mõlemad lepinguosalisel riigid võivad riigikaitse ehk avaliku julgeoleku põhjustel teatud punktidel ja maaaladel õhuühenduse ära keelata“. Nende maa-alade all mõistetakse esimeses järjekorras kindlustatud raioone, sõjaväe aerodrome ja väeosade asupaik ja see nõue on maksev nii omamaa kui võõrastele lennukitele. Sõjaväe aerodroome kasutatavad eralennukid ainult seal, kus seda lubab maa-ala suurus ja sõjaväe lennukite vähene tegevus. Meil Lasnamäel on ruum kitsas ja lennukooli tegevus on sedavõrd intensiivne, et aerodroomi kasutamine ka eralennukite poolt toob kaasa takistusi ja soovimata sekeldusi, mis halvavalt mõjuvad lennukooli töö peale.

Kõige selle juures võetakse veel arvesse, kas eraseltside lennukid on meile sõbralikud ehk jälle ükskõiksed või koguni vaenulikud. Samal ajal tuleb valvata, kui võrra on eraseltside tegevus kooskõlas maksvate seadustega ja korraldustega õhusõidu alal.

„Päevalehe“ artikkel mingisugustel arusaamata põhjustel tahab asetada A-S. „Aeronaut“i eesõigustatud seisukorda, kelle kohta Eesti seadused ja määrused nagu ei peakski maksma.

Riigikogu poolt 8. märtsil 1923 a. vastu võetud õhusõidu seaduses (§ 2) on öeldud: „load õhuühenduse peale väljamaaga antakse välja Vabariigi Valitsuse korraldusel, kokkukõlas vastavate konventsioonidega“. Neid konventsioone ei ole veel sõlmitud.

A-S. „Aeronaut“ aga tegi läinud aasta mai kuul Vabariigi Valitsuse teadmata ja loata Berliinis lepingu, milles valitsuselt saadud kontsessiooni ja sellest järgnevad õigused väljamaalastele tegelikult edasi annab, garanteerides välisriikide lendmasinatele (lipu, kodakondsuse ja rahvuse peale vaatamata) Eesti Vabariigi piirides vaba liikumist. Seejuures võttis selts oma peale kohustuse kõiki välisriikide lendmasinaid ametiasutuste ees Eesti rahvuslühendusvahenditeks tunnistada.

Selle omapärase lepingu alusel hakkasid välisriikide lennukid Eestis käima, nagu ei olekski riigil suveräänseid õigusi oma õhuruumi üle.

Sõjaväe aerodroomi hakati kasutama võõraste lennukite poolt vastava loa küsimata. Loomulik, et sõjamineisterium ei saanud jääda rahulikuks pealtvaatajaks sarnases ebanormaalses olukorras. Suvel 1924 a. töötati välja õhusõidu määruste kavad, mis ministeeriumite vahelise komisjonile anti, kuid milledest kahjuks senini asja pole saanud. Lennukite liikumine aga võeti kontrolli alla niivõrd, kui see riigikaitse huvides tarvilik, ja aerodroomil pandi maksma lennumäärused. Et need määrused möödapääsemata tarvilikud on, tõendavad järgmised juhtumised: 1) 11. juunil 1924 a. peeti kinni „Junkers“ tüüpi lennuk Saksa märkidega ja numbriga „D. 260“ kandepindadel ning Eesti lipuga pöördetüüri, mida Preisi reserv-ohvitser hra Poppe juhtis. Kaasleandajaks oli Junkersi firma õhuliinide korraldaja hra Nordt (endine Preisi politsei-ohvitser), kellele Eestisse sissesõiduks luba puudus. A-S. „Aeronaut“ andis kirjaliku tõenduse, et lendmasin seltsi omandus, kuna kohalik Saksa saadik aparaadi Saksa omaks tunnistas.

2) 2. jaanuaril s. a. palus A-S. „Aeronaut“ luba ühekordseks maandumiseks Soome „Aero“ o.-ü.-le kuuluvale lennukile „Bergfink“ D. 506. Luba anti, kuid sõjaväe aerodroomile maandus Preisi kodanik Viskandt ja andis kirjaliku tõenduse, et lendmasin „Junkerswerke Abteilung Luftverkehr“ile“ kuulub.

3) 17. juunil s. a. nõutas A-S. „Aeronaut“ luba Läti eraseltsi lennuki maandumiseks. Maandumisel aga selgus, et lennuki juhiks on Saksa riigi kodanik Karl Berr, kellel luba Eesti Vabariiki sisselennuks kaasas ei olnud.

Sarnaseid näitusi võiks rohkesti tuua, kuid jätkub nendestki, et iga kodanik ise võiks näha, et Lasnamäe aerodroom, ilma eralennukite kohta maksmapandud määrusteta oleks muutunud lahtiseks õueks, kuhu iga võõras vabalt ja igal ajal võiks sisse pääseda ja seal omapead talitada. Ja kui vastavate määruste põhjal võetakse ette võõraste lendmasinate ja lendurite paberite revideerimine, siis see mitte ei ole „vägikaika vedamine“ eraõhusõidu seltsi ja sõjaväe asutuse vahel. Pealegi, A-S. „Aeronaut“il“, Saksa lenduritel, kui ka nende kaitsjatel avalikkuse ees ei peaks teadmata olema, et Saksamaal õhusõidu määruste rikkujaid kahe-aastase vangistusega ja 100.000 margalise rahatrahviga karistatakse, ühes lennuki konfiskeerimisega riigi kasuks. Eestis aga ignoreerivad need „rahvuslised eralennuasjanduse arendajad“ sundmäärusi ja teisi maksvaid korraldusi igapäev, tarvitades sõjaväelaste vastu väljamaalaste kuuldes haavavaid ütelsusi. Kui aga Eesti ametiasutused kohuseid täites korda katsuvad luua, siis apelleeritakse avalikkuse ees ebakorreksete võtetega, et vaadake, Eesti lennuasjandus on hädaohus,

et Tallinn heidetakse Euroopa õhuühendusest välja.

„Aeronaut“ile“ on viimase võimaluseni vastu tulla püütud. Ministeerium on üksikajaliselt kaalumisele võtnud kõik võimalused meie eraõhusõidu loomuliku arenemise soodustamiseks. Kõikide hoiatuste peale vaatamata ei taha A-S. „Aeronaut“ sõjamineisteriumi koraldustega arvestada ja oma peale võetud kohustusi täita. Peale selle segab selts end asjadesse, mis temasse sugugi ei peaks puutuma. Näiteks, esinetakse seltsi huvides Vabariigi Valitsusele lennuväe ümberkorralduse tarviduse ettepanekuga, arvustatakse aruannetes selle väeosa elusse puutuvaid küsimusi, laotatakse laiali mittesoovitavaid teateid jne.

Sarnane olukord ei vasta riigikaitse huvidele, segab meie lennuväe õpetööde rahulikkude käiku, kõigutab sõjaväelaste moraali ja ametiasutuste ning ülemate prestiihi.

Kõikidel eelpool toodud põhjustel oligi ministeerium sunnitud tulevast aastast peale sõjaväe aerodroomi eraseltsidele tarvitamiseks ära keelama. Hea tahtmise juures on eratevõtjatel tuhat võimalust luua Tallinnas korralik lennusadam ka väljaspool sõjaväe aerodroomi.

Veel mõni sõna võõrastest. „Päevaleht“ kirjutab: „Nagu me mitmel muul alal ühe positsiooni teise järele käest ära oleme annud, võõrastele, nii ähvardab meid sama õnnetus ka lennuasjanduse all, mis seletatav ainult nende põikpeasuse ja arusaamatusega, kellest takistuste ja soodsuste tegemine olenenud“. Kõrvale jättes seda lopsakat stiili, mida lubab enesele „Päevalehe“ artikli autor, võiks ära märkida järgmist:

Eesti positsioon on „Aeronaut“i“ poolt juba ammu ära antud. Terve läinud aasta kubises aerodroom väljamaalastest-direktoritest ja lenduritest, kelle hulgas meie vastu sõdinud Landeswehrlased ei puudunud. Eesti kodakondsusest lendurid olid tegevuseta, olgugi et selts riiklise toetuse saamisest kohustuse andis ainult Eesti lendurisi kasutada. Õhuühenduse asjaajamine on võõras keeles, palgad maksetakse välisvaluutas ja võõrakeelsete allkirjade vastu. Eesti lendmasinad kannavad märke, mis millegagi mõne Lääne riigi omadest ei erine jne. Igatahes Inglise, Poola ja Saksa ajakirjandus räägib Königsberg-Tallinna liinist, kui Junkerswerke ettevõttest, kes, teatavasti, Saksa valitsuselt 2 kuldmarka abiraha saab iga äralennatud kilomeetri pealt. Läinud aastal revideeriti „Aeronaut“i“ asjaajamist, ning siis selgus väga palju huvitavat.

Eralennuasjanduse ettevõtete tähtsust riiklises elus, nii majanduslist kui sõjalist, ei taha keegi eitada. Kuid need ettevõtted peavad vastama kahele nõudele: nad peavad olema

elujõulised ja rahvuslised. Elujõulised selles mõttes, et nad suudaksid rahualal riiklist vajadust rahuldada, soetada lendmasinaid, koolitada lendurisi, korraldada aerodrome jne., — ning rahvuslised, et nad tarbekorral valmis oleksid kõike seda isamaa kaitseks ohverdama. Viimast nõuet ei saa aga kuidagi rahuldada selts, kes on ärarippuv välisriigi kapitaalid ja kelle teenistuses on võerad lendurid, võõraste masinatega. Kahjuks, meie „Aeronaut“ on sellelaadiline selts. Huvitav, et ta ka Eesti riigi poolt toetust saab.

Kõike seda arvesse võttes peaks iga tõsine eestlane õigeks pidama, et rahvusliku ettevõtte katte all tegutsevate võõraste ärieste huvid saaksid meie kaitseväge elust kaugemale tõrjutud, aga mitte avalikkuse ees nimetama „põikpeasuseks“ neid korraldusi, mis riigi julgeoleku valveks maksmata pandud.

Ei ole vist ülearune vähe peatada selle juures, kuidas üldse areneb praegu eralennuasjandus ja mis alustel ta tegutseb rahvusvahelises läbikäimises.

Et eralennuasjandus on viimasel ajal väljakujunenud üheks paremaks ühendusabinõuks rahvusvahelises läbikäimises — on fakt. Ka siseriigis äratavad õhuühendused suurt huvi kaubandus-tööstuslikel ja kultuurilisel aladel. Samal ajal on eralennuasjandus reserviks, mida riigikaitse huvides võib sõjakorral ära kasutada.

Neil põhjustel püüavad kõik riigid, kes kultuuriliselt, tehniliselt ja kaubanduslikult arenenud, korraldada õhuühendusi laiemas ulatuses, misjuures erettevõtjad saavad mitmel viisil (rahaga, bensiiniga jne.) riiklist toetust.

On teada, et omavahelises võitluses (selle sõna kõige laiemas ulatuses) iga riik püüab kõigiti kaitsta oma huvisid. Sellejuures tugevamad tõmbavad nõrgemaid oma poliitilismajanduslike mõju alla.

Iga abinõu loetakse heaks, et suurendada oma sõprade ja klientide ringkonda.

Nõrgemate osa suurte võistluses on see, et iga väike rahvas valib enesele kõigiti kõige soodsama orientatsiooni ja vastavalt sellele annab ühele ehk teisele riigile kas eesõigused ehk paneb maksuma kitsendused läbikäimises. Väikeste eesmärk oleks — äratada ke st v a t huvi enese vastu nende juures, kelle toetuse peale loodetakse rasketel majanduslikel aegadel ehk riiklike hädaohu puhul.

Kui eelmistelt seisukohtadelt vaadata eralennuasjanduse praegust arenemist õhuühenduste loomise alal, siis paistab just silma mõju laiendamise tendents mitme suurriigi poolt. Õhuühenduste loomise eesotsas sammuvad Saksamaa ja Prantsusmaa, need kaks alalist võistlejat rahvusvahelisel väljal. Tähendud riigid

on loonud suuremad õhuühendused just seal, kus see neil poliitiliselt tähtis, ehk jälle kus see võimalik: Prantsuse liinid läbistavad neid riike, kes praegu välispoliitika alal nähtavasti käivad üht teed Prantsusmaaga (Tsheho-Slovakkia, Poola, Lõuna-Slaavia, Rumeenia ja osalt ka Türgi); Saksa liinid on mässinud oma võrku Baltimere rannikul asuvad riigid ja Venemaa. Siin olgu tähendatud, et Saksamaa, kes ei ole ühinenud 1919 a. Pariisis tehtud õhusõidu konventsiooniga, ei saa arendada oma õhusõiduasjandust riikides, kes selle konventsiooniga ühinenud. Pariisi konventsiooniga ei ole ühinenud ka Balti riigid ja Venemaa, mille tõttu ongi Saksamaa energia õhusõidu alal leidnud väljapääsu idapoolse; seda soodustab asjaolu, et Balti riigid ei ole veel suutnud maksmata panna korraldusi, mis üksikasjalikult reguleeriks õhusõitu nende riikide õhuruumis.

Pariisi õhusõidu konventsiooniga ühinenud riigid tunnistavad, et igal riigil on täielik ja ainus suveräniteet oma territooriumi kohal oleva õhuruumi kohta. Selle juures on aga kõikidel lepingosalistel riikidel eraõhusõidu alal vastastikku ühesugused õigused. Pariisi konventsiooni määrused üksikasjalikult reguleerivad õhusõitu sarnaselt, et on saavutatud vah. rahvusvaheline läbikäimine, kuid igale lepingosalisele on kindlustus ka riiklike julgeoleku mõttes.

Väiksemates Balti riikides ja eriti Eestis on õhusõidu asi väljakujunenud hoopis teisiti. Nagu eelpool oli tähendatud puuduvad meil üksikasjalikud seadused ja määrused õhusõidu alal. Samal ajal oleme meie ja teised Balti riigid tehniliselt nõrgad. Kõike seda segast olukorda ja tehnilist nõrkust on laialt ära kasutanud Saksamaa. Ja ehk küll Balti riikides on omad rahvusvahelised õhusõiduseltsid (meil „Aeronaut“) on nad tegelikult ainult sirmiks, mille taga tegusteb Saksa kapital. Kokkuvõetult — Balti riigid ja nende hulgas ka Eesti, on sattunud õhusõidu alal Saksa ettevõtete ja Saksa kapitali mõjupiirkonda. Kuivõrra see kapital on meile soovitatav ja kuivõrra meie poliitiline orientatsioon on sakslastele soodne — ei kuulu käesoleval juhtumisel arutamise alla.

Kuidas on meil lugu seadusandlusega ning teiste korraldustega õhusõidu alal?

Siin näeme järgmist:

a) Kõik meie seadusandlus õhusõidu alal püüab 8. märts. 1923 a. riigikogu poolt vastu võetud õhusõidu seadusega, mis koosneb ainult neljast §-st. Seadus näeb ette, et üksikasjalikult peavad eraõhusõitu reguleerima: teedeminister — tehnilise järelevalve mõttes ja siseminister — heakorra ja julgeoleku mõttes, pannes maksmata selleks tarvilikud määrused. Õhuühenduste loomiseks siseriigis annab luba teedeminister; väljamaaga — Vabariigi valitsus,

kokkukõlas vastavate konventsioonidega.

b) 24. aprillil 1922 a. on teedeministri poolt antud ainsamale Eesti õhusõidu seltsile „Aeronaut'ile“ kontsessioon, mille järele sellel seltsil on õigus avada õhuliinid nii siseriigis, kui ka väljamaaga (Tallinn, Peterburi, Rna, Stockholm, Helsingi, via versa). „Aeronaut'il“ on õigus õhuliinide sisseadmises talitada ühiselt teiste asutustega ja isikutega. „Aeronaut'il“ on õigus sõjainistri loaga tarvitada riigi aerodrome ja lennujaame. Peale selle on kontsessioonis üles loetud mõned tehnilised tingimised ning vastastikku teedeministeeriumi ja „Aeronaut'i“ kohustused.

c) Ühenduses riiklike toetuse saamisega on „Aeronaut“ enese peale võtnud kohustused: 1. summasid tarvitada teede- ja sõjainistrite nõusolekul; 2. nimetatud ministeeriumid võivad „Aeronaut'i“ tegevust kontroleerida; 3. „Aeronaut'i“ päralt olevatel lennukitel peavad olema Eesti kodakondsusest juhid. 4. „Aeronaut“ on kohustatud teatama teede- ja sõjainistritele, kui võtab oma kasutada teiste isikute või seltside lennukid; 5. „Aeronaut“ ei või oma liikumata varandust ja lennukid müüa, pantida ja nende peale laenusid või koormatusi teha ilma teede- ja sõjainistrite loata.

d) Ühenduses sõjaväe aerodroomi kasutamiselega Lasnamäel, on seal ranna-, sise- ja õhukaitse ülema poolt maksma pandud eralennuaparaatidele mõned kitsendused, mis tingitud aerodroomi ülekoormatusest lennukooli tööga ja tarvidusest vähegi kontrolli alla võtta eralennukite liikumist pealinna piirkonnas.

Elmistes p. p. (a, b, c, d.) on ära tähendatud kõik korraldused, mis puudutavad eralennuasjandust Eestis. Need korraldused on väga puudulikud, mis paistab silma iseäranis siis, kui neid võrrelda Pariisi 1919 a. konventsiooniga. Veel rohkem, 8. märtsi 1923 a. seaduse ja „Aeronaut'ile“ antud kontsessiooni vahel on suur lahkeli ja nimelt: seadus võimaldab luua õhuühendust väljamaaga ainult Vabariigi valitsuse loaga ja ainult siis, kui on olemas vastav konventsioon. Vaatamata selle peale, et Eesti ei ole teinud veel mitte ühtegi selle sarnast konventsiooni, on „Aeronaut'ile“ antud kontsessioon õhuühenduste peale väljamaaga. Riikliselt kogunisti vastu võtmatud paistavad olema „Aeronaut'i“ õigused korraldada õhusõiduliine ühiselt teiste asutustega ja isikutega, sest nende teiste kodakondsuse kohta pole öeldud midagi.

Üksikasjalikkude määruste puudus, lahkeliid ja selgusetus maksvates korraldustes ongi meie eraõhusõidu ala teinud kutsumata võraste ettevõtete tallermaaks, vaatamata selle peale, et Eesti a-s. saab Eesti vabariigi poolt toetust. „Aeronaut'ile“ antud õigus ühiselt teistega kor-

raldada õhusõiduliine, on annud Eesti õhuruumi nende tarvitada, kelledega „Aeronaut“ hääks arvab koostöötada. Selle tõttu lendavad meie liinidel sakslased oma lennukitega ja tahetakse lendama panna Vene lennukid, millel juhiks jällegi sakslased („Aeronaut“ just sarnaselt tahab, õigem — tahtis läinud aastal esialgu korraldada Tallinn-Leningradi liini). Lühidalt — „Aeronaut'ile“ antud kontsessioon on muutunud kontsessiooniks — „Junkers Luftverkehr“ firmale, kes mängib suuremat osa Põhja Saksa ja Ida Euroopa liinide korraldamises. Ajakirjanduse teatete järele on kõik õhusõidu alal tegutsevad Saksa era ettevõtted nüüd koondunud organisatsiooni, nimetusega „Euroopa Unioon Kommandit A-G.“, asupaigaga Berliinis. Selles organisatsioonis on ka väiksemate Balti riikide seltsid, kuid nad ei mängi mingit osa liinide teenimises — igalpool valitseb Saksa tehnika ja kõik tehakse Saksa direktiivide järele. Arendades eralennuasjandust oma kodumaal ja laiendades oma mõju seal, kus vähegi võimalik, loovad sakslased tuleviku jaoks tugeva kaadri lendurid, tugeva lennutööstuse. Seda ei saa neile süüks panna, sest iga rahvas püüab oma olemasolemise eest võidelda. Kuid ebanormaalsena paistab, et sarnase situatsiooni juures Eesti riik annab toetust „Aeronaut'ile“, kes oma kontsessiooni õigused on sisuliselt edasi annud Saksa ettevõtetele. Kas on siis loomulik, et võõrad apparaadid tarvitavad meie sõjaväe aerodrome? Samuti on vist lubamata, et eraselts ja temaga ühiselt töötavad väljamaa seltsid võiks vabalt talitada Eesti õhuruumis. Sarnane olukord edasi kesta ei võiks ja tuleks viibimata asuda õhusõidu ala korraldamisele, kiiremalt maksma pannes sõjainisteeriumi poolt juba mineval aastal väljatöötatud „õhusõidu määrused“. Need määrused täiendaks tarvilikult 8. märtsi 1923 a. seadust.

Kuid seda on vähe ja tuleks ära otsustada, kas Eestil ei oleks soovitamam ühineda 1919 a. Pariisi konventsiooniga. Siin on aga teatud raskused, mis seisavad järgmises:

A) Pariisi konventsiooni § 5 nõuab, et „ükski riik, kui selleks ei ole erilist ja ajutist õigustust, ei luba üle oma territooriumi liikuda õhulevadel, mis ei ole ühe lepingosalise riigi kodakondsusest“. Tähendab, kui Eesti ühineb Pariisi konventsiooniga, tuleb ära keelata meie naabrite (Läti-Soome) lennumasinatel liikuda Eesti õhuruumis, sest nemad pole ka ühinenud nimetatud konventsiooniga. Samal põhjusel ei saaks liikuda meie õhuruumis Saksa ja Vene lennumasinad. Saksa ja Vene kohta tuleb veel meelespidada, et nemad ei ole veel Rahvasteliidu liikmed ja selle tõttu nad ei saagi enne Rahvasteliitu astumist ühineda Pariisi konventsiooniga (§ 42).

B) Tehniliselt ja aineliselt on Eesti nõrk ja omal jõul (ka riiklise toetuse juures) ei suudaks vist meie ettevõtjad eralennuasjanduse alal ainult Eesti liinisid sisse seada ja üleval pidada.

C) paistab kahtlasena, kas hakkaks minigisugune Prantsuse ehk Inglise ettevõtte eralennuasjandust Balti riikides arendama, ilma suurema toetuseta nimetatud riikide poolt. Igatähes, seniajani ei ole inglaste ja prantslaste poolt asja vastu tõsist huvi avaldatud. Paistab, nagu oleks sakslastele jäetud täielik vabadus tegutseda Baltimere raioonis, ilma võistletajate ta.

Kui praeguse olukorra juures Eesti ühineks Pariisi konventsiooniga, siis eelmiste asjaolude tõttu katkeneksid õhuhendused Eestis ja sellel alal jääks Eesti laiemast rahvusvahelisest läbikäimisest välja. Paistab aga, et see soovitav pole. Teisest küljest oleks aga ka ebanormaalne, kui Eesti õhuruumis vabalt liiguks võõrad aparaadid, kasutades selle juures veel sõjaväe aerodrome. Kuidas seda keerdsõlme lahendada, on olemas mõned kavad, millede kohta sõna võtta käesoleval juhtumisel ei ole võimalik.

Mis puutub juhtunud lennuõnnetustesse, siis tulevad järgmised asjaolud silmaspidada.

Vaatamata oma suurte edusammude peale on lennuasjanduses praegusel arenemise ajajärgul ikkagi veel palju õnnetuse võimalusi. Viimased võivad oleneda kas lendurist, lennukist või välispõhjustest (aerodroom, ilmastik jne.). Mõnedel juhtudel, lenduri surma saamisel, on isegi võimatu kindlaks teha õnnetuse põhjust.

Meie lennuväes käesoleva õpeperioodi kestvusel järgnenud õnnetuste üle tehtud juurdlustest selgub, et siin põhjused ei peitu lennukites, vaid on lennuki juhust — õpilasest ära olenenud, milleks aga mitmed asjaolud mõju avaldavad. Algpõhjusi selleks tuleb otsida lendurite, isearanis õpilaste, kitsastes ning kehvades, elukutselise mitte vastavates, elamistingimustes. Selle vastu ei aita ükski lenduri hea tervisline seisukord kooli astumisel, kui edaspidi tema psühhiline tegevus, mille tundelikkus lennuajal eriti nõuetav, väsitatud saab.

Asjaolu, et meil endistel aastatel lennuõnnetusi arvuliselt vähem on olnud, võib küll kõrvalseisvate juures arvamist tekitada, et nüüd juba midagi tagurpidi on hakanud minema ehk õpetegevuses „liimist“ lahti on ja edaspidi „järekorraliselt“ õnnetused kestavad. Mõõduandvaks teguriks juhtumiste arvu juures on lennu intensiivsus, mis alates läinud aastaga on mitmekordselt tõusnud, nimelt võrdub tervelt 4- ja eelmise aasta lendudele. Selgema pildi saamiseks tuleb võrdluseks vaadelda õnnetuid juhtumisi mõnes välisriigis. Näiteks, on ühes kõige paremini arenenud lennuväega suuremas Euroopa riigis aasta jooksul 144 õnnetuse juhtumist ette tulnud, millest 47 surmaga lõppesid, mis aastas iga 1000 isiku kohta lennuväes (juur-arvatud kõik sõdurid) 4 surma juhtumist välja teeb. Teistes riikides tõuseb see arv sagedasti kuni kümneni. Võttes isegi meie ligemaid naabreid, näeme, et kokkuvõttes on seniajani meil lennuõnnetusi märksa vähem olnud.

Õnnetus võib ka vilunumal lenduril juhtuda ja ei anna sugugi see põhjust kedagi süüdistada „inimelude ja riigi varanduste hävitamises“.

Sõjaväeline psühotehnika.

D o t s. K. R a m u l.

Aastal 1909 pööras üks suur Ameerika telefoni selts,*) kelle teenistuses seisis kuni 16.000 naistelefonisti, tuntud psühholoogi Münsterbergi poole küsimusega, kas ei oleks võimalik juba ette, ennem kui kandidaat telefonistina ametisse võetakse ja teda õpetama hakatakse, ära ütelda, kas temast saab häa töötaja või mitte. Münsterberg võttis küsimuse oma kätte ja tegi oma kuulsaks saanud katsed telefonistidega läbi. Meie vist ei eksi kui dateerime mainitud ajast selle teadusala tekkimist, mida praegu harilikult nimetatakse psühotehnikaks. Tõesti, see küsimus, mille telefoni selts oli ülesseadnud, oli kõige pealt psühholoogiline — teat. psüühiliste omaduste (mis tarvis lähevad telefonistidele) kindlakstegemine, ja tema lahendamise

*) Ameerikas on telefon erakätes.

sega oli tehtud esimene tähtis samm teaduslike psühholoogia rakendamisele uuele alale — majanduslikele elule, mille nõuete rahuldamiseks teenib üks tähtsamatest kultuurelu faktoritest — tehnika. 15 aasta jooksul, mis on möödunud neist esimestest katsetest, mis Ameerikas ettevõeti, on terve liikumine end üle kõikide suuremate kultuurmaade laiali laotanud ja praegu võime meie rääkida juba erilise laia teadusalast, millel töötavad sajad uurijad, millel juba oma rikkalik literatuur, oma rohkearvulised uurimuse instituudid ja laboratooriumid ja mis võidab praktilises elus iga päevaga ikka enam lugupidamist ja tähelepanu, ning mille suure tähtsuse kohta keegi ei saa juba enam tõsiselt kahelda.

Kuigi need psühholoogilised probleemid, mis seab üles majanduselu, on väga mitmesugused, siiski on siiaaani esimesele kohale jäänud see probleem, mis

esimesena oma peale juhtis tähelepanu — õige personaali valik. On kerge näha, et ta tõesti on üks tähtsamatest. Nii kogukonna kui iga üksiku huvides on äärmiselt tähtis, et igaüks oleks õigel kohal, et saaks tehtud maksimum kogukonnale kasulikke tööd ja igaüks jõuaks selle juures oma tegevusalal hästi edasi.

Selleks, et öelda, kas keegi kõlbab teat. elukutse või ameti tarvis, ehk — missugusele elukutsele ta kõlbab, on tarvis kõige pealt teada, kaks asja: 1) missugused omadused lähevad tarvis teat. elukutse juures ja 2) missugused omadused on kellegil. Teiste sõnadega on tarvis: 1) üksikute elukutsete psühholoogiline analüüs ja 2) meetodid, mille abil võiks ruttu selgusele jõuda, inimese individuaalsete omaduste kohta, neid kindlaks teha, mõõta j.n.e. Meie ei või siin peatada selle peal, mis nimetatud küsimustes on juba siia maani ära tehtud ja neil resultatitidel, milledele on jõutud. Meie seisame alles töö alguses ja on arusaadav, et need raskused, millest tuleb üle saada, on veel väga suured. Kõige enam on ära tehtud ja kõiga kindlamad resultaadid on saadud kõige pealt niisuguste elukutsete kohta, kus neil on tegemist võrdlemisi elementaarsete protsessidega, nagu meelte, aju, lihtsad liigutused, mälu, tähelepanu jt. Need elukutsete oleksid kõige pealt: vabrik- ja käsitöeline, tramvai- ja autojuht, masinist, masinakirjutaja, telefonist ja telegrafist, trükliladu, kontoriametnik jt. Mille peal ma kõige pealt tahaksin siin peatada, oleks see, — mis on siia maani tehtud psühholoogiliste ja psühotehniliste meetodide ja andmete rakendamise kohta sõjaväelisele alale ja neist lähemaist väljaveetud, mis siin avanevad.

„Sõjaväeline psühotehnika“ — kui meil õigus praegu niisugusest rääkida — on täiesti viimase ilma sõja sünnitus. „Kümme aastat tagasi, kirjutab a. 1922 tuntud Ameerika psühholoog James R. Angell, — oleks lihtne mõte, et psühholoogid ükskõik kuidas võiksid omalt poolt riiklasele kaasa aidata, kõikide poolt naeruvääriliseks peetud“. Nagu paljude teiste asjade juures, nii on ka siin sõda nii mõnegi üldiselt laialilagunenud arvamise ja eelarvamise paratamatult ümberlõikanud. Aga vaatame lähemalt, kuidas see sündis.

Kohe peale sõja algust olid sõdivate riikide sõjaväejuhatused seatud äärmiselt tähtsa probleemi ette: uute väeosade vormeerimine ja olemasolevate täiendamine. Kui võis paista, et olemasolevate andmete põhjal ei ole raske otsustada, keda määrata jalgväkke, keda ratsaväkke, keda suurtükiväkke jne., keda reamehiks, keda ohvitseriks, keda sõjaväe ametnikuks jne., siis tekkisid kohe raskused, kui jõuti niisuguste ametite juure, nagu lendur (juht ja vaatleja), mehaanik, autojuht jt. On ju iseenesest teada, et igaüks nõuab neist erilist enam või vähem põhjalikku ettevalmistust ja erilisi füüsilisi ja psüühilisi omadusi ja sellepärast on tarvis eriti ettevaatlik olla niisuguste määramisega iseäranis vastutusriskastele kohtadele. Oli täiesti loomulik, kui sõjaväejuhatustele tulid niivõisi tekkinud küsimuses appi oma kogemuste ja teadmistega psühholoogid. Ja me võime näha, et juba esimestel sõjaaastatel Saksamaal, Itaalias ja Prantsusmaal asutatakse nimetatud ametite psühholoogilise analüüsile, mõeldakse välja mitmesugused katsumismetodid, mille abil ruttu võiks selgusele jõuda vastavuse kohta neile ametitele ja asutatakse tegelikkudele läbikatsumistele. Elu näitas kohe, et niisugustel katsumistel on oma väärtus. Siiski ei mindud kaugemale, kui katsumised nimetatud ametite tarvis, milledele võiks veel juurdelisada, järgmised: kõlamõõtja, valgusmõõtja, suurtükijuhtija, raadiotelegrafist, traktorijuht, raudtee liikumise ametnik jt., vaatamata selle peale, et ei puudunud — nimelt Saksamaal — ka kaugele ulatavad üldised ettepanekud, näit. Firtz Stern'i jt. poolt.

Täitsa teise pildi meie saame, kui Euroopa riikidelt pöörame Ameerika Ühisriikide poole. Ühisriikidel, kes palju hiljemini sõtta astusid, ei olnud rahuajal nime-

tamisväärt (võrreldes Euroopa mandri suurriikidega) sõjaväge, ei olnud sadasid tuhandeid inimesi, kes oleksid omal ajal sõjaväeteenistusest läbikäinud, seal oma omadusi näidanud, ning teat. teadmisi ja oskusi omandanud, keda oli sellepärast võimalik kohe vastavasse väeosasse saata. Terve mitmemiljoniline sõjavägi tuli lühikese ajaga niihästi kui unesti luua. Teiselt poolt oli teaduslike psühholoogia seisukord Ameerikas iseäranis soodne selleks, et omalt poolt kaasata nende, võime üelda, osalt puht-psühholoogiliste probleemide lahendamiseks, mille ette sõjaväejuhatust oli seatud. Nimelt oli uus psühholoogia, mis iseäralist rõhku paneb katsetele (eksperimentaalne psühholoogia), mille sünnikohaks oli olnud kuus aastakümnet tagasi Saksamaal, iseäranis vastuvõtliku pinna leidnud Ameerikas ja selle juures on siin jälle iseäralise tähelepanu osaliseks saanud raskendused — psühholoogia, iseäranis nõnda nimetatud „testid“, s. t. katsed ja meetodid, mille ülesandeks on isiklike omaduste uurimine, kindlakstegemine, mõõtmine jne.

See psühholoogiline probleem, mille ees kõigepealt seisis Ühisriikide väejuhatust sõjaväe organiseerimisel, oli — kogu mobiliseeritud inimmassi võimalik kiire sorteerimine — sorteerimine kõige pealt psüühiliste omaduste järele. Oli esiteks tarvis välja valida need, kellest võisid saada hääd ohvitserid, allohvitserid, lendurid jne. ja kellele tuli anda vastav ettevalmistus; teiseks väljaalustada need, kes olles kehaliselt täiesti terved, siiski oma psüühiliste omaduste poolest sugugi ei kõlbanud väeteenistusse või võisid siin täita ainult teise ja kolmanda järgu ülesandeid, ja kolmandaks — järelejäädud kõige arvarikkamat massi, reamehi võimalikult otstarbakohaselt ära jaotada üksikute väeosade peale nii, et üksikud väeosad oleksid võimalikult ühesugused ja ühetaolised oma koosseisu poolest, et üks rügement ei oleks „rumalam“ kui teine ja samas rügemendis või kompaniis need isikud, kes vaimliselt liig arenemata, ei peaks teisi mitte kinni õppimise juures jne.

Ma ei hakka siin peatama neil organisatsioonidel, mis ellu kutsuti mainitud ülesannete lahendamiseks, ja teistel enamvähem psühholoogilistel probleemidel, mis ka ülesseati ja mille lahendamiseks samuti loodi erilised organisatsioonid, nagu — sõjaväelise tähtsusega nägemise ja kuulmise probleemid, gaasimaski psühholoogiline läbikatsumine, propaganda Saksa liinide taga jne. Kõige tähtsam oli see, et probleemist lõppude lõpuks öieti arusaadi ja tema lahendamiseks nende poole pöörati, kes ükski võisid siin olla kompetentsed, s. t. psühholoogide poole.

Vaatame nüüd, kuidas Ameerika psühholoogid valmis said nende peale pandud ülesannetega. On arusaadav, et need psüühilised omadused, mis võivad sõjaväelase juures arvesse tulla, on väga mitmesugused, siiski jäid Ameerika psühholoogid ainult ühe omaduse peale peatama ja kõik katsed võeti ette kõige pealt selle ühe omaduse kohta. See omadus oli — inimese üldine intelligents, tema võime — ruttu kohanedu uutele ülesannetele, uutele tingimustele, milles tuleb tegutseda, milleks on tarvis neist ruttu arusaada, neis orienteeruda jne. Intelligentsi asemel räägitakse igapäevases elus ka tarkusest, mõistusest, arusaamisest jne. Selle üle, kui tark ehk mõistlik keegi on, otsustame meie harilikult üldise mulje järele, mis meile annab läbikäimise temaga ja tema edasijõudmise järele elus, teiste inimeste arvamine põhjal temast, ta tegevusest jne. Aga kõik see nõuab aega.

Siin aga tuli võimalikult rutata. Oli tarvis leida mingisugused meetodid, mis võimaldaksid kohe inimese üldise intelligentsi arenemise kohta selgusele jõuda ja annaks selle juures andmed, mis oleksid võimalikult vabad igasugustest subjektiivsetest elementidest. Õnneks olid juba sarnased meetodid olemas ja Ameerika psühholoogidel tuli ainult neid võtta ja ümbertöötada ja täiendada — vastavalt uutele tingimustele, milles tulid katsed ettevõtta.

Intelligentsuse katsed seisavad harilikult selles, et antakse mingisugused väikesed ükesanded, mis nõuavad mõtlemist, arusaamist jne., ja vaadatakse kuidas, kui hästi, kui ruttu jne. keegi suudab neid lahendada. Kui mitmele isikule samades tingimustes samad ülesanded anda ja saadud resultaadid ühteviisi arvestada, siis on võimalik kõik läbikatsutud nende intelligentsi järele ritta seada või jaotada suuremateks ehk väiksemateks gruppideks jne. Ühed intelligentsuse katsed on võimalik korraga mitme isikuga ette võtta — siin sünnib juba ülesannete lahendamine muidugi kirjalikult, teiste juures tuleb aga igahüte üksikult läbikatsuda.

Vastavalt iseäralistele tingimustele, milles tuli katsed ette võtta — kuni a. 1918 lõpuni katsuti läbi kokku $1\frac{3}{4}$ miljoni meest, nende hulgas 41,000 ohvitseri — valisid Ameerika psühholoogid esimest liiki katsumised, kus ülesannete lahendamine sündis paberil, ja selle juures jälle oli materjal niiviisi korraldatud, et peaaegu ei tulnud mitte midagi kirjutada. tuli ainult teat. sõnad alla- või läbikriipsutada, teat. rida ristiga äramärkida, teat. arvud ülestähendada jne. Selle juures tuli arvesse võtta, et suur osa (umbes 30%) sugugi ei osanud ingliskeelt ehk vähemalt ei osanud ingliskeeles lugeda ja kirjutada. Niisugustele korraldati iseäralised katsed, kus ülesannete andmine sündis märkide ja pantomiimiliste shestide abil ja ingliskeele tundmist sugugi tarvis ei olnud. Niisugused grupilised katsed võimaldasid võrdlemisi lühikese aja jooksul suure hulga isikuid läbikatsuda, mis muidugi väga tähtis oli.

Kui grupilised katsed jätsid kolleegi kohta järele mingisuguse kahtluse, siis võeti ette veel täiendavad individuaalsed katsed ja niiviisi üksikult katsuti läbi umbes 5% kõigist. Üksikud testid grupilistel katsumistel pidid mõõtma mälu, kõnest arusaamist, sõnavara, orienteerimist ruumis ja ajas, oskust käskusi tähta, otsustusvõimet, igapäevase elu asjade tundmist jne. Kõikide üksikute katsumiste resultaadid pidid kokku andma teat. pildi isiku üldisest intelligentsist.

Katsete läbiviimiseks oli tarvis juhtivate jõudude kõrval rohkearvuline „katsujate“ personaal. Viimaste ettevalmistamiseks loodi eriline sõjaväelise psühholoogia kool, milles kahe kuu jooksul said ettevalmistatud umbes 100 ohvitseri ja 300 reameest. Ühe kuu jooksul oli võimalik läbikatsuda 300,000 meest, kokku kuni 1918 a. lõpuni katsuti läbi, nagu juba tähendatud, $1\frac{3}{4}$ miljoni. Kõik katsumistel saadud resultaadid läksid katsumis-komisjonist „Personnel Office“ile Washingtonis; seal kopeeriti need iseäralistele kvalifikatsioonikaartidele ja saadeti edasi kompani ülematele. Kõik nõdrameelsuse jne. juhtumised anti edasi psühiatrilisele eksperttsiisile.

Tutvustame endid nüüd mõne üksiku katsega.

Esimesele grupile (ingliskeelt oskajad) oli määratud 8 testi kokku 212 ülesandega. Iga test pidi mõõtma peaaeglikult teat. ühte võimet (oskus käskusid tähta jne.) ja seisis koos enam-vähem ühetaolistest ülesannetest. Et ei oleks võimalik end juba ette valmistada, katsete jaoks, siis varieeriti üksikute ülesannete sisu teat. viisil. Terve katsumine kestis 40—50 min. ja oli võimalik korraga läbikatsuda 100—200 meest. Siin nüüd mõned ülesanded esimeset grupist.

Test 1. Suusõnaliselt antud käsud. Leht figuridega. 12 ülesannet. Näit.:

0 0 0 jah ei.

„Kui rügement on suurem, kui kompani, siis tehke, niipea kui ma ütlen „Los“, rist esimesse ringi, kui mitte, siis kriipsutage alla sõna ei“. (Maksimaalne aeg ülesande lahendamiseks 10 sek.)

Test 3. Lehe peal on 16 ülesannet praktilise otsustusvõime kohta. Ja nimelt iga ülesanne sisaldab ühe väite ehk küsimuse ja kolm võimalikku sõljendamist temale. Kõige parem neist tuleb äramärkida ristiga (+). Maksimaalne aeg kõikide ülesannete tarvis $1\frac{1}{2}$ minutit. Näit.:

„Kõik, kes samas sihis liiguvad, tarvitavad sama tänava poolt, sest et

suurem osa inimesi on paremkäelised,

seda nõuab politsei,

niiv.asi hoitakse ära segadus ja kokkupõrked“.

Test 5. Leht 24 lausega, mille sõnad on ära segatud. Oige sõnade järjekord annab 12 korda lause õige mõttega, 12 korda mõtetu lause. On tarvis sõna „õige“ või „vale“ allakriipsutamiseiga äratähendada, kuidas lugu on. Maksimaalne aeg 2 min. Näit.:

„Sega õli end vesi ei ja teineteisega“. Oige — vale.

„Armastame meie ülekohut neid teevad meile ikka kes“. Oige — vale.

Test 6. Leht on alatud 20 arvude reaga, mida tuleb jätkata. Maksimaalne aeg 3 min. Näit.:

8 1 6 1 4 1.....

1 4 9 16 25.....

Test 8. Leht on alatud 40 lausega üldharidusliste ainete alalt. Antud 4 sõnast tuleb allakriipsutada see, mis alatud lause õieti lõpetab. Maksimaalne aeg 4 min. Näit.:

„Topaas on harilikult punane, sinine, kollane, roheline“.

„Asbest on juurevili, mineraal, gaas, vedelik“.

Teisele grupile (ingliskeele kirjaoskamatud) oli määratud 7 testi kokku 119 ülesandega. Terve katsumine kestis 50—60 min. ja korraga võisid läbikatsutud saada 60 meest. Siin mõned ülesanded teise grupi jaoks.

Test 3. Alatud rea jätkamine. 12 ülesannet Maksimaalne koguaeg $1\frac{3}{4}$ min. Näit.:

$\times 0 \times \times 0 \times \times 0 \times 0 \times \times 0 \times \times \dots$

Test 5. Kahe numbrite rea võrdlemine. Kui paremal ja pahemal pool seisab sama numbrite rida, siis on tarvis seda ristiga ära märkida. Kokku 50 võrdlust. Ülesannete raskus suureneb algusest lõpuni. Maksimaalne aeg 3 min. Näit.:

1. ülesanne: 650.....650

50. ülesanne: 6543920817.....6543920871.

Test 6. Pundusta täiendamine piltidel. 20 ülesannet. Aeg 3 min. Näit.:

Naisterahvas peegli ees. Peeglipildis puudub naisterahval käsi.

Nagu juba tähendatud, võeti grupiliste katsete kõrval ka individuaalsed katsed ette, aga nende juures ei hakka meie siin peatama.

Nii grupiliste kui ka individuaalsete katsete resultaate põhjal jaotati kõik läbikatsutud intelligents — klassidesse, milliseid oli ülesseatud kokku 8:

A = väga kõrge intelligents, B = kõrge, C + = ülekeskmise, C = keskmise, C — = alla keskmisest, D = madal, D — = väga madal, E = täiesti madal intelligents. Selle järele, missugusesse klassi keegi kuulub, määrati temale ka vastav koht, muidugi võimalikult arvesse võttes ka teisi omadusi nii palju kui nad teada olid. Näit.: klass A — kõrgemad ohvitserid, kui intelligentsile tulid juure veel juhi omadused; klass B — ohvitserid aga ka osalt allohvitserid; klass C + — allohvitserid, aga ka osalt kui teised omadused silmapaistvad olid — ohvitserid; klass C — hääld reamehed, aga ka osalt allohvitserid jne. Viimasesse E klassi kuuluvad ka eraldati täiesti välja kui kõlbmatud, ehk saadeti edasi iseäralistesse „arendamis-pataljonidesse“ („Development-Battalion“), kus katsuti nende üle lõpulikule selgusele jõuda ja kui võimalik, neid mingisuguse teenistuse tarvis ettevalmistada.

Nüüd võib kõikide nende katsumiste kohta kõige pealt kaks küsimust ettepanna: esiteks, kuivõrd tõesti nende katsumiste abil sai tabatud see, mida me nime-tame üldiseks intelligentsiks, ja tema arenemise aste üksikute isikute juures kindlaks tehtud ja teiseks — kuivõrd võib olla mõõduandvaks sai määramisel teatavale kohale sõjaväes katsumiste abil kindlaks tehtud kolleegi intelligents. Võtame enne viimase küsimuse. Muidugi ei või olla mingisugust kahtlust, et nii sõjaväes kui ka teistel aladel tulevad määramisel teatavale ko-

hale arvesse võtta väga mitmesugused isiklised omadused, mitte ainult üldine intelligent. See on nii iseenest arusaadav, et meie ei või kuidagi viisi arvata, et Ameerika psüholoogid oleksid olnud teisel arvamisel. Kui nad siiski jäid peatama ainult ühe omaduse peal, siis olid selleks teised põhjused. Nimelt ei ole siamaani veel olemas meetode, mille abil oleks võimalik saada kõikkülgse pildi inimese tervest isiksusest, iseäranis puuduvad veel väljatöötatud meetodid nõndanimetatud „moraalsete omaduste“ läbikatsumiseks, eriti veel grupiliste katsumiste tarvis. Jäi järele, kas mitte mingisuguseid katseid ettevõtta, või võtta üks ehk paar tähtsat omadust, mille kindlakstegemiseks olid juba olemas läbiproovitud meetodid, ja personaali ärajaotamisel väljamirna kõige pealt nende omaduste arenemisastmest. Ameerika psüholoogid valisid viimase tee ja kogemus on näidanud, et ka niisugusel sõjaväe personaali ärajaotamisel ühe tähtsama psüühilise omaduse järele on omad positiivsed tagajärjed. Siin ainult mõned üksikud andmed selle kohta. Ühel juhtumisel oli 221 sõdurist (neegrid), kes leiti ülemuse poolt sõjaväeteenistuseks kõlbatud olevat, äärmiselt madal intelligentuse aste 49%, ühel teisel juhtumisel oli 306 kõlbatuks tunnistatud isikut väga madal intelligent 80%. Edasi selgus, et teised sõjaväelasele tähtsad omadused leiduvad intelligentsete juures sagedamini, kui mitteintelligentsete juures. Iseäranis kõrge protsent isikuid madala intelligentisega leidus niisuguste hulgas, keda ülemus oli halvasti atesteerinud, keda raske oli õpetada, kelle distsipliin halb jne. Üleüldse näib, et otstarbekohasem personaali ärajaotamine on tuntavalt mõjunud karistuse juhtumiste arvu vähenemise peale. „Sel ajal, kui 3 miljonilise sõjaväe peale tuleb keskmiselt 50,000 karistamise juhtumist, ütleb Potts, viis üldine testikaristuse läbiviimine tagajärjele, et selles sõjas Ameerika sõjaväes tuli ette ainult 5000 karistamise juhtumist.“ Kokku leiti liig madala intelligentisega olevat 45,653 meest, „kellest tingimata suurem osa, ütleb üks Ameerika psüholoog, ei oleks sõjaväelisel seda väärt olnud, mis oleks maksma läinud nende ülespidamine, õpetamine ja varustamine“.

Kui me nüüd tagasi tuleme esimese küsimuse peale — kuivõrd nõndanim. intelligentuse katsed tõesti tabavad inimese üldist intelligenti, — siis peame siin kohal piirduma ainult paari üldise märkusega selle kohta, sest üksikasjalikum küsimuse arutamine viiks meid liiga kaugemale. Kõige pealt võiks paista, et ettetoodud meetodid — ja harilikult tehakse niisugune etteheide laboratooriumi katsetele — seisavad liig kaugel hariliku elu tingimustest, et katsetel võib teat. isik ühte näidata ja elus täiesti teist jne. Selle peale peab tähendama, et kõiksuguste katsete meetodide (testide) väljatöötamisel sugugi ei piirduta ainult laboratoorsete katsetega, vaid katsutakse kõigepealt selgusele jõuda, kuivõrd katsumisel saadud resultaadid seisavad kokkukõlas mujalt saadud andmetega. Ja me võime praegu juba ütelda, et elu ise on näidanud, et teat. katsetel on tingimata oma väärtus ja et nende abil tõesti saab tabatud teat. psüühiline omadus ehk psüühiline võime, kuigi üksikutel katsete meetodidel on veel omad mitmesugused puudused. Edasi on tarvis testide meetodi hindamisel kõige pealt järgmist silmas pidada.

Muidugi isiklik läbikäimine inimesega, tema tegevuse vaatlemine jne. on palju paremaks abinõuks, et tema isiklike omaduste kohta selgusele jõuda, kui testid, aga kõik see nõuab aega. Testid aga tahavad anda abinõu — võimalikult lühikese ajaga teat. selgusele jõuda vähemalt mõne tähtsama omaduse või võime kohta. Meil oleks õigus testid kõrvale heita ainult siis, kui meil oleks käepärast mõned teised abinõud, mis paremini viivad sellele sihile kui testid. Need, kes kaht-

levad testide meetodi väärtuse kohta, harilikult unustavad, et ka „elu“ — kauaaegne läbikäimine teat. isikuga, tema vaatlemine mitmesugustes elu situatsioonides jne. kaugeltki igakord ei anna küllalt objektiveid andmeid, mis viiksid kõiki ühele ja samale arvamisele tema omaduste ja võimiste kohta. Kui näit. sama klassi õpetajail, kes kõik pikemat aega oma õpilasi tunnevad, küsida viimaste üldise intelligenti, andekuse jne. kohta, siis lähevad tihti peale õpetajate arvamised üksikute õpilaste kohta üksteisest täiesti lahku.

Lõpuks peab tähendama, et juhtivad Ameerika psüholoogid ise väga hästi aru saavad kõikidest oma meetodide puudustest, mis neil praegu veel on.

„Mitte ükski lugupidamisväärt psüholoog, ütleb James R. Angell, Yale'i ülikooli president, keda meie juba ükskord tsiteerisime, et tee omale kõige väiksematki illusiooni praeguste meetodide puudulikkuse kohta. Kõikide nende peale tuleb vaadata kui provisorsete ja katsele põhjendute peale, mis palju kõrgemal seisavad, kui ilma mingi aluseta „praktilised otsustused“, nad on veel kaugel täielikkusest ja selleks, et neid lõpule viia, nõuavad kannatliku teadusliku rakendamist“.

Üks teine väljapisteve Ameerika psüholoog — Raymond Dodge kirjutab: „Kõige suurem hädaohut on praegu selles, et kasvatus, majandus, sotsioloogia ja tööstus võtavad testid üle ilma kriitikata ja seavad neid kohe oma otsekohesesse teenistusse, ilma et nad oleksid hooltsasti läbivaadatud ja täiendavalt läbiuuritud“.

Ma arvan, et kõige tähtsam ei ole praegu mitte küsimus, kuivõrd on öieti talitanud Ameerika psüholoogid, valides kõige pealt ühe psüühilise omaduse, kui hädad olid need katsumismetodid, mis nad tarvitasid jne. — kuigi ei ole ilma huvi ka selle peal peatada. Ameerika psüholoogide grandioosses ettevõttes („kahtlemata kõige suurem tehnopsüholoogiline töö, mis siin maal on tehtud“ ütleb Dodge) väärib meie tähelepanu kõige pealt see, et temaga on esimest korda selgelt ja energiliselt allakriipsutatud, et sõjaväe organiseerimine peab sündima kõige pealt psüholoogilisel alusel ja et personaali jaotamine objektiivselt kindlaks tehtud psüühiliste omaduste järele on ka sõjaväes esimesejärge faktor, millest ära ripub terve sõjaväe tublidus. Selle kõrval aga tekivad kohe ka mitmesugused teised sõjaväe psüholoogilised probleemid, mis ka juba osalt Ameerika psüholoogide töös puudutatud ja millest meie mõne omal kohal nimetasime. Praegu ei peaks sellepärast juba kahtlust olema, et üheks lähematest ülesannetest sõjaväelise tehnika alal oleks iseäralise sõjaväelise psüholoogia ehk psühotehnika väljaarendamine ja tema järjekindel rakendamine sõjaväe organiseerimisel ja ettevalmistamisel. Selle ignoreerimine võib tulevikus seotud olla väga suure hädaohuga: „Ma kardan, kirjutab Dodge, et teised rahvad võtavad üle psüholoogilised analüüsid, sel ajal kui meie neid tarvitamata jätame, ja arendavad nad välja tõeliseks sõjaväeliseks psüholoogiaks, mis saab surmavalt mõjuma, kui 24-tsentimeetriline suurtükk“. Iseäranis tähtis oleks aga niisuguse „sõjaväelise psüholoogia“ väljaarendamine meile väikestele rahvastele, kes ei või sõja ajal visata väerinnale ühte reservi teise järele, kellel tuleb sellepärast rõhku panna kõige pealt mitte sõjaväe arvu, vaid tema kvaliteedi peale, kellele on sellepärast äärmiselt tähtis, et igauks oleks seal, kus ta kõige kasulikum võib olla, et igalpool oleks „õige mees õigel kohal“. Ja ma arvan, et kõik see varem või hiljem tuleb, varem seal, kus on õige arusaamine asja tähtsusest, hiljem (mõnikord võib olla liig hilja) seal, kus alguses puudub õige arusaamine ja kus tegelik elu oma nõuetega sunnib viimaks arusaamisele jõudma.

Sõjategevus Marokkos.

Viimane kuu — juuni algupoolest kuni juuli esimeste päevadeni — ei toonud prantslaste ja kabiilide vahelisse sõjategevusse suuri muudatusi. Juuli esimesel kolmandikul avaldasid kabiilid fronti lääne osal (vaata Marokko sõjategevuse kaarti „Sõdur“ nr. 26 s. a.) energilist tegevust. Selleks aitas kaasa, et paljud Djebala suguharud, mõjuvõimsamad terves Lääne-Marokkos, kes seni kas prantslaste poole olid hoidnud või vähemalt erapooletuks jäänud, Abd-el-Krimi agentide osava erapooletusel jäänud prantslaste vastu mässu tõstsid. Prantslased olid sunnitud oma rinnet Wergha jõe keskmisel jooksul pisut tagasi tõmbama. Ka rinde keskmisel osal, Wergha ülemisel jooksul, tõmbusid prantslaste eelpostid tagasi, hävitades sõjavarustuse ja materjali, mida võimalik polnud kaasa tuua. Kabiilide enamvähem energiline tegevus fronti lääne osal Wezzan'i vastu ja Wergha jõelkestis kui juuni teise pooleni, mil ta raugema hakkas. Kuid seda enam teatavad prantslaste sõjaväelised teated Abd-el-Krimi agentide kihutustööst prantslastele ustavaks jäänud suguharude keskel. Viimased sõnumed teatavad jälle kabiilide energilisest tegevusest rinde ida osal, Taza vastu. Seisukord on isegi nii kardetavaks muutunud, et käsk on antud haigemajad, varustustagavarad ja tsiviilametkonnad evakueerida. Prantslastel on suuremad kaotused olnud. On oodata Taza langemist. Teisest küljest arutatakse nii Prantsuse kui erapooletute riikide ajakirjanduses rahu võimalusi. Prantslased kinnitavad, et nad rahu vastu ei ole, kui selle pakkumised kabiilide poolt aasate tagamõtetega tehakse.

Kuid senini on Abd-el-Krimi poolt hispaanlastele ülesseatud rahutingimised täiesti vastuvõtmatud olnud näidates, et tal tõsised rahupüüded puuduvad. Nimelt nõuab Abd-el-Krim täiesti iseseisva kabiilide riigi tunnustamist, kel oma sõjaväegi ja kes prantslaste ja hispaanlaste käest rahalist tasu saaks. Prantslaste tingimised oleks: tunnustada Abd-el-Krimi autoriteeti võrdlemisi suurel maaalal, kuna ta nimeliselt Marokko sultani all seisaks. Tegelikult oleks ta muidugi, nagu teisedki Marokko vürstid, täiesti iseseisev. Nimetatud tingimuste üksikasjade kohta on praegu Hispaania ja Prantsuse valitsuste vahel läbirääkimised käimas. Omalt poolt olla Abd-el-Krim, „Chicago Tribune“ kirjasaatjat jutule võttes, seletanud, et ka temal rahu vastu midagi ei ole. Tema olevat prantslastega alati rahu tahtnud elada, kuid viimased olla ise tema poolt sõjategevuse välja kutsunud, vangistades tema kurjääre ja alandavalt tema esitajatega ümber käies. Kui temale kindlustused antakse, et teda edaspidi ei tülitata, olevat ta nõus rahu tegema. Kuid prantslased vaatavad väga pessimistlikult rahu võimaluse peale. Sest vaevalt on loota, et Abd-el-Krim, kes uhke oma võitudele ja senini vähe järelandlikust üles näidanud, nüüd vastutulelikumaks muutuks. Kui rahust midagi välja ei tule, ei jää prantslastel muud üle kui katsuda kabiilide jõudu murda. Seks on kõvad ettevalmistused käimas. Et Marokkos võitlevate vägede ülemjuhatajal tema raskete ülesannete täitmist kergendada (temale allub ka maa kodanline administratsioon), määrati talle abiks diviisi kindral Naulin, kes sõjaliste operatsioonide eest vastutav oleks, kuna Marshal Lyautey'le poliitiline kontroll terve protektoraadi üle kuuluks. Kindral Naulin on 55 aastat vana ja juhatab ilmasõjas korpust. Varem on ta kaks aastat Marokkos teeninud.

Prantslaste sõjakäik, kui rahust, nagu arvata võib, midagi välja ei tule, saab suurte raskustega olema seotud. Eriti raskeks muutub seisukord, kui mõlemal pool Taza-Udja raudteed asuvad suguharud Abd-el-Krimi agentide ässitusel prantslastele vaenulikuks muutu-

vad. Sarnasel korral ähvardab ühendus Alshiiiriga, kus prantslastel suuremad varustuse ja elava jõu tagavarad, katkeda (vaata Marokko sõjategevuse kaarti „Sõdur“ nr. 26 s. a.). Ka maastik teeb sõjategevusse Marokkos äärmiselt raskeks. Mis kaitsesse puutu, siis on seda kerge luua seal, kus mäeseljandikud rindele paralleelselt jooksevad. Teisalt aga võimaldavad rindele põigi jooksvad orud ja lõhestikud vastase salkadele ja agentidele rinde seljataha imbuda, kuna prantslastel jälle küllalt jõude pole, et ühtlase katkematu rinde luua. Ka ei saa prantslased omi uusi sõjatehnilisi vahendid nende täies võimuses tarvitada. Lennukeid tabavad nende tegevusel sagedased õnnetused. Põhjuseks ei olla mitte halvad aparaadid ja oskamatud juhid, vaid viimaste väsimus ja närvilikus pikkade kurnavate lendude tagajärjel. Üldse olla Prantsuse andmeil Marokkos 18 eskadrilli lennuväge, millist arvu Alshiiirist ja Lorrainist koaletoodavate üksustega täiendatakse. Kuid kõiki neid jõude ei saa mehaanikute puudusel tarvitada. Ka kannatavad aparaadid suure kuumuse all. Viimasel ajal leiavad aerostaadid suurtükiteile korrekterimise laialdasest tarvitamisest.

Prantslastel laialdaselt olemasolevad kuulipildujad on kaitses head, kuid ebasüdasid tegutsemiseks mägisel maastikul, kus võimata tule barjääre luua. Kaljud ja lõhestikud varjavad tule eest, lubavad tähelepanematult läheneda ja siis äkki kallale tungida. Soovitakse püstol-kuulipildujaid (sakslaste Maschinenpistole) tarvitusele võtta. Muuseas mainitakse Colt automaatpüstolit, 1911 aasta mudel. Kaardid on prantslastel võrdlemisi head ja on neid külluses tarvitada, mööt $\frac{1}{50-000}$, $\frac{1}{100-000}$, $\frac{1}{300-000}$. Kus ligipääs võimatu, on nad õhuülesvõtete järele valmistatud. Muudugi pole neil triangulatsiooni läbi saadud kaartide täpsust, kuid orienteerimiseks on nad küllalt head.

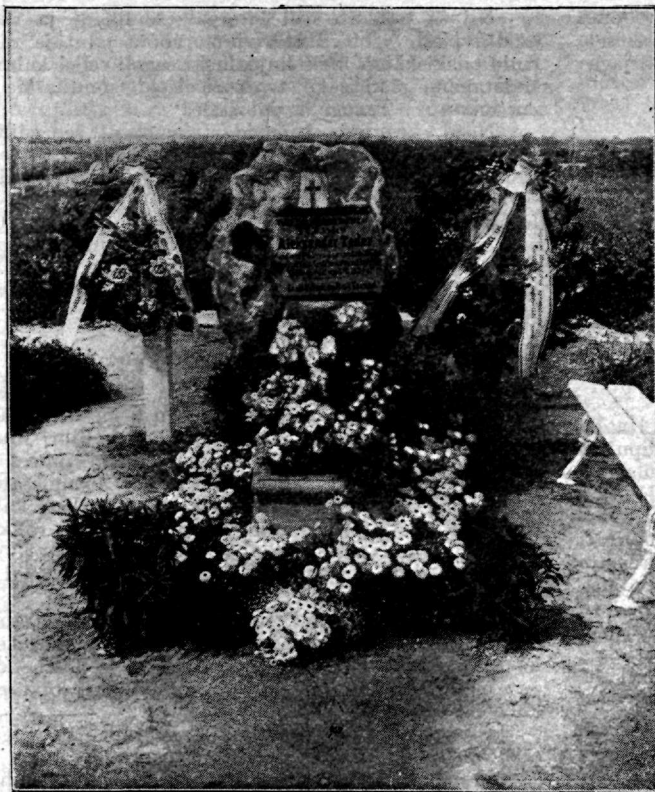
Mis kabiilidesse puutub, siis raskendab lennukite puudumine neil sidepidamist. Suurtükiväe puudumine takistab pealetungi suurematel kaugustel. Need üksikud suurtükid, mis olemas, ei leia jõudude puudusel, kes nendega ümberkäia oskaksid, otstarbekohast tarvitamist. Jalgvägi on hästi ettevalmistatud, vapper, tunneb maastikku täielikult ja oskab sellele kohaneda. Kabiilide jõud jagunevad kolme liiki: reguläär-, abi- ja partisaanväed. Reguläär vägede hulgas on palju Euroopa avantüriste ja prantslaste ning hispaanlaste poolt ülejooksunud desertiire-sakslasi. Kompanii piirides on reguläär vägede organisatsioon peaaegu võrdne Euroopa riikide vägede organisatsioonile: 5 mehe üle seisab kapral, 25 üle rühmaülem, 100 mehe üle kompanii ülem. Varustatud on nad Mauser'i süsteemi püssidega ja hispaanlastelt võetud suurtükkide, kuulipildujate ja käsigranaatidega.

Abiväed on mässulistest suguharudest, nende arvu järele vaadates, mobiliseeritud ja seda ainult kahe nädala peale. Varustatud on nad kas Mauseri või teist süsteemi püssidega. Partisaanid on vabatahtlikud. Nad ilmuvad siis, kui nende maaala hädaohus. Iga sõjariistu mees saab siis 150 padrunit. Abd-el-Krim olla „Chicago Tribune“ kirjasaatjale seletanud, et hispaanlasi lüües olla kabiilid niisuurale tagavarad laske-moona saanud, et selle puudutulekut karta ei ole, kuigi teda ohtralt tarvitada.

Kuidas sündmused Marokkos kujunevad, näitab vististi lähim tulevik. Nii ühel kui teiselpool tehakse eeltööd seisukorra lahendamiseks — kui mitte rahulisel teel, siis relvadega.

V. K.

Üks värske kalm.

Kadett Aleksander Teder'i mälestuseks.

Alles hiljuti rajatud Tartu karnisoni kalmistu pole veel suutnud omandada seda pühalikku rahulikkust, mis meisse sisendaks juba üle puhkajateriigi raja astudes vaigse palvusliku harduse. Siin ei ole veel põlispuid, millede raske rohelusega küllastatud kroonid hoiaksid pühitsetud pinna päikse kirka heleduse ja tuulte kärsitu rutu eest; äsja istutatud kased ja haavad on suutnud alles vaevalt lehti ajama hakata. Lage väli täis rõõmsalt, päiksevärviliselt helendavaid kuldüllaseid põllulilli, mida lõikavad kruusitatud, aga veel rohuhaljendusega võitlevad sümmeetrilised teerajad — kord sirgelt edasi suundudes, kord jälle lillede kollenduse alla mattunud ringe piirates. Veel lage, kuid siiski juba kalmistu... Pühitsetud maale ei külveta enam vilja, vaid lastakse rahulikus puhkamises raugenuid oodata, et kord aastakümnete pärast kaskede raske rohelus ja haabade arglik-värisev haljendus varjaks kogu kalmistuala päikse heleda kiirguse eest ja et selles pühalikus vilus riste ja kalmukäikide oleks raugenuite rahu valvamas juba sarnasel hulgal, et kuidagi ei saa neid enam läbi lopsaka lehestiku ära lugeda ega üles arvata.

Praegu on neid alles ainult neli — kõik üksteisest küll eemal, kuid koguna siiski laia ja lageda kalmistu keskel: taamal, tuules hälliva rukkinurme lähedal üks sõdur-soomusronglane, pisut ligemal äsja õnnetuma surma läbi lahkunud 2-se diviisi 2-se patarei kahurväelane siis vabalt lahkunud leitnant Rea ja viimati — kõige ligemal Maarja kalmistu kõrgele ja tihedale haljendusele — Tartu Vabadusristi Vendade matmisalal 1-se detsembri märter — kadett Aleksander Teder. Esimesena saabus siia vastrajatud kalmistu mulda viimasena mainitu. Toodi külmaks tardununa oma kodulinna, maeti üüriksel talvekülmal viludate

Vabaduse Risti Vendade Juhatuse esimehe kolonel Pindingi poolt on saadetud pilt alljärgneva seletusega:

S. Ü. Ö. kadett Aleksander Tederi matusekoht Tartu karnisoni surnuaial. Hauakivi ja matuspaik on määratud Vabaduse Risti Vendade Ühenduse poolt.

Pingipoolne pärg on Sõjaväe Ühendatud õpeasutuste kadettidelt ja aspirantidelt; pärg, mis teinepool hauakivi, on 2. jalgväe rügemendilt.

Hauakivi päälkiri algab Vabaduse Risti Vendade Ühenduse lipukirjaga: „Vaba Eestile truu surmani“.

tuiskude huldes üle lageda lume. Ja ükski ta jäigi nii mitmeks vihma lõõtsuvaks päevaks ja kottipimedaid tuuli kihutavaks ööks siia.

Kadett Aleksander Teder on kindlasti üks neid meie vabaduse ja iseolemise sümboolseid märtreid, kelle mälestust ega kalmu meie ei tohi rohtuda lasta. Nii kaua kuni hingame oma v a b a p ä e v a kerget avarust, peame enestes hoidma rohtumata ka selle varakult varisnu mälestust nagu ta kalmugi.

Kadett Aleksander Teder hukkus nurgataguste alatul relvatöstel. Pidi surema keset elu ja sarnaste verejäuks, kes oma alatusega kindlasti ei väärinud olema selle sügavtõise inimese ja sõjamehe tapjaks. Ent ohvrid on paratamatud ning nendega peab leppima. Ja meil pole kadunuid muuga tänada kui sellega, et nende mälestuse püha ja elava hoiame.

Praegu on üle maa liikumas palju käsi selleks, et põlistada meie rahva kadunud paremate poegade mälestust ühel või teisel moel. Nii vaimu- kui ka relvakangelaste mälestussammaste püstitamiseks korraldatakse avalikke korjandusi, kogutakse marke markade kõrvale. Kuid vaikselt, ilma avalikkusele suuri sõnu tegemata kaunistasid Tartu Vabadusristi vennad meie hilisema vabadusmärti kadett Aleksander Tederi kalmu. Juba varemalt, esimese kevadsooja saabudes hoiitsesid omaksed kalmu kauniduse eest: hangiti tsemendist kalmukate, mille ümber ja päale kadunu ema ning õde istutasid lumivalgeid võorasemi. Valgeks värvitud pingidki toodi ja kalmu lähedus kruusitatu tasaseks ning siledaks, puhastati rohust.

Ja hiljuti, neil päevil alles sai valmis ja püstitati Tartu Vabadusristi Vendade algatusel ja kulul sellele värsele kalmule mälestuskiri. See pole midagi säravat ega kaugele kiiskavat, vaid meie oma kodumaane

graniidimürakas, looduse meistertöö — mõjuv oma loomuliku iluga. Sopilisel rahnul on kalmupoolsele küljele, tasaseks lihvitud, millel selgelt loetava kirjaga:

†

Vaba Eestile truu surmani
s. ü. õ. kadett
Aleksander Teder.

Itaalia sõjalaevastiku küllasõit.

(4.—5. juulil s. a.).

Külastav Itaalia sõjalaevastik.

Juba teist aastat külastavad Läänemerd Itaalia sõjalaevad. Itaalia on esimene riik, kes sõjalipu all ka meie idanaabrit, Nõukogude Venet, külastas.

Eelmisel aastal äpardas see küllasõit seal, kuna Nõukogude Venes vastuvõtmine mitte igatpidi rahvusvahelise kombe järgi ei sündinud, kuid siiski korraldi võõrussõitu sel aastal uuesti ja nähtavasti paremate tagajärgedega, kuna seal tänava 4 päeva viibiti.

Itaalia võimsal diktaatoril Mussolinil peavad õige tõsised põhjused olema selleks, et kaugel maa taga asuvad pooltundmatut riiki sõjalaevastikuga sihikindlalt külastada. Nähtavasti on nende kahe suurema riigi valitsustel lähemad sümptaadid, sest kumbagil maal on valjud valitsused, kuid selle vahega, et ühel pool diktaatori võim on äärmisel pahempoolle ja teisel — äärmisel parempoolle; kumbki omal maal opositsiooni ei salli. Kuid see, nagu näha, ei sega „kolmekümne üheksa“ riigi tagant lähenemist otsida.

Sel aastal on matkile väljasaadetud sõjalaevastik suuremas koosseisus ja nimelt 3 moodsamat miiniristlejat (destroyerid) „Leone“ tüüpi: eskadrilli juhtlaev „Pantera“ ja miiniristlejad „Leone“ ja „Tigre“.

Need laevad on 1923 a. vette lastud. Nende veeväljasurve on 2200 tonni, kiirus 34 sõlme; mõõdud: pikkus 109,6 mt., laius 10,4 ja süvis 3,6 mt. Iga laev omab 8 kahurit 115 m/m. ja 2 Zeniit-kahurit 76 m/m. „Leone“ omab 3 kahetorulist torpeedoaparaati ja „Tigre“ ning „Pantera“ 2 samaarvulist diam. 533 m/m. Iga laev võib peale võtta 60 tõkke-miini.

Kõik need ristlejad on praegu moodsamad ja uuemad selletüübilised ilmas. Neis on merisõja tehnika oma viimse sõna ütelnud.

Üldse peab Itaalia kohta tähendama, et tema tagasihoidlikku laevachitamise poliitikat ajab: ei ole siin olnud kergemeelset vaimustust mõninga uuema tüübiga, ega ühekülgsest, vaid alati on hästi läbikaalutult vastava tüübi peale ülemindud.

Oli aeg, kus kõik riigid ehitasid miiniristlejaid, kuid ses suhtes peaaegu ainukeseks tagasihoidlikuks jäi Itaalia.

Praegult, kus valitsemas suur õhujõudude vaimust, püsib Itaalia samuti tagasihoidlikuna. Mõõdunud suve suurematel manöövritel selgitas tema, et ainuüksi õhujõust on pikema meriranna kaitseks vähe ja sellepärast püsib ta oma sõjalaevastiku suurendamise juures.

Meid külastanud laevadele on asetatud moodsamad lahingu abivahendid, nagu zeniitkahurid, ja kunstliku suitsukatte säädised.

Kogu maht on võimalikult säästelt jaotatud ja eri tähepanu on antud artilleeriale, kuna teistel destroyeritel on liiga palju tähepanu torpeedorelvale antud, nagu see ka meie miiniristlejate juures on.

Eriti väiksemas riikes, kus vaevalt võib ulgumere lahinguni minna, on tähtis tugevam artilleeria.

Nii ta puhkab säääl lumivalgete lilled ja raske raudkivi all. Harva viib sinna võõra jalutaja rada. Kuid siiski käigu meie kujutluski sageli sellel kalmul! Mäletagem jäädavaks ta surieelseid sõnu: „Ma ei saa enam... Tasuge vaenlastele!“...

Need, kes teda tundsid, teavad, et see viimne sosisklus sisaldas esimese „ma ei saa“... tema huulilt...
Mart Raud.

Et artilleeriat suurendada, on ülesleitud nende moodne asetus, kus ühele alusele on 2 kahurit paigutatud, umbes sarnaselt, nagu suurema kaliibri juures need tornidesse koondatakse. Kahurite juures on sihturite asukohad mõlemilt poolt soomustatud.

Ainult sel teel oli võimalik keskkaliibriliste kahurite arvu viia 8 peale, kuna muidu see kõige rohkem oleks 5 võinud olla.

Selle vastu on torpeedoaparaate vähem, neid on 6, kuna meil neid 9 on.

Laeva käsutussillal leiavad aset kõik moodsamad navigatsiooni instrumendid. Siin on magneetilise kompassi kõrval giro (vurr) kompass ja teised vahendid.

Kõik sisemus on viimse võimaluseni otstarbekohaselt sisseseatud.

Eluruumid on ruumikad, puhtad ja valged; eriti mugavad on ohvitseride eluruumid.

Igalpool laevades valitseb eeskujulik puhtus ja distsipliin.

Laevadel on hääd meriomadused, mis väljendusid nende kestvamal reisel.

Saabumine Tallinna.

Esialgul ei kavatsenud Itaalia sõjalaevad Tallinnat külastada, vaid peale lühikest peatust Helsingis, pidid kohe edasi sõitma.

Alles mõni päev enne saabumist sai kindlaks määratud nende küllasõit Tallinna — peale Helsingist lahkumise.

Järgmisel päeval peale Daani sõjalaevastiku lahkumist Tallinnast, s. o. 4-dal juulil kl. 6. p. l. pidid Itaalia sõjalaevad kohale jõudma.

Ootamatult keskpäeval aga teatavad meie ranniku sidepostid 3 sõjalaeva lähenemisest Revalsteini tulelaeva poolt.

Et niipea veel külalisi oodata ei teatud, old veendumuses, et siin tegemist on Daani torpeedopaatidega, mis Helsingist Riiga lähevad.

Kuid kiiresti lähenevates laevades tuntakse varsti Itaalia lipu all sõitvat laevastikku. Et eskadrill umbes 25 sõlmelise kiirusega läheneb, on laevad ka varsti reidil ja kell ½2 heidavad ankrud välja.

Sellekohaste merikommete järgi saluteerivad Itaalia sõjalaevad meie auks rahvussaluudi 21 aupauguga, meie rahvuslippu masti tõstes. Saluudile vastab meie poolt kahurlaev „Lembit“ sama arvuga.

Itaalia laevadele sõitis vastu meie poolt määratud sideohvitser mer. noor-leitnant Veizenberg, kelle juhatusel laevad sadamasse tuuakse, kus nad Lääne muuli äärde seisma jäävad.

Nendele määratud asukohal on sildumine eriti raske võõri ees oleva madaliku tõttu, kuid peab Itaalia merimeestele au andma, sest sildumise manöver viidi hästi läbi.

Sadamasse oli rahvast rohkearvuliselt näguseid laevu vaatama kogunud.

Tallinnas viibimine.

Peale ametlike visiitide vahetamist pakuti haruldastele kaugemaa külalistele ka meelelahutust. Saabumise päeva õhtul juba sai sõjaministri kohusetäitja h-ra Pusta poolt ohvitseride kasiinos ball korraldatud, mis väga lõbus ja veetlev oli.

Järgmistel päevadel vaatlesid külalised linna ja kell 2 p. l. oli välisministri juures eine kitsamale ringkonnale.

Kell 5½ oli Itaalia saadiku h-ra Stanieri poolt „Seltskondlikus majas“ koosviibimine korraldatud.

Oma temperamentse väljaastumisega suutsid Itaalia merimehed igal pool üldist huvi äratada.

Lahkumine.

Kell 3 öösel vastu 5-dat juulit lahkus Itaalia sõjalaevastik Tallinnast. Sadamast väljaminekul

oli neile abiks antud meie merijõudude vedurlaev „Tallinn“.

Et eskadrillil soov oli navigatsioonipraktika mõttes meie laevateed Muhu väinas kasutada, siis võeti Tallinnast lootsid kaasa, kes neid sealt läbi Riia lahte pidid juhtima.

Samal päeval sai merijõudude juhataja Itaalia sõjalaevastiku juhilt meriväe-kapten Cavagnarilt radiogrammi Itaalia keeles, kus viimne enese ja eskadrilli nimel meid lahke võrastevastuvõtlikkuse eest tänab.

Itaalia sõjalaevad omal lühikesel s'inviihimisel võimaldasid lähemat sõprust kahe riigi merijõudude vahel luua.

Itaalia sõjalaevade külasviibimine jätab heledad mälestused nendest kahest lühikesest päevast.

Lgs.

Daani sõjalaevade Tallinnas viibimise puhul.

97% Daanimaa piirist on merirand. Seega on juba ammu ajast Daanimaal erilist rõhku pandud rannakaitse peale.

Eestkätt teostab seda sõjalaevastik, teisena teostavad merikindlused.

Daanil erilist meriministeeriumi ei ole ja merijõudude käsutamine tehakse ülesandeks sõjaministri ühele abile.

Juba ammu loobus Daanimaa aktiivsest strateegiast ja kogu sõjaväe ülesandeks on neutraliteedi kaitsmine. Ilmasõda näitas, et Daanimaa oma ülesandega valmis sai.

Juba ammu ajast omab Daanimaa määratu tähtsuse Baltimere suu — Baltide — valdamisega. Et oma tähtsust sel ajal kindlustada, on vaja ühtlasi omada sõjalaevastikku.

Kui nüüd peale ilmasõda Euroopas riikide võimu vahekaal muutus ja Daanile soodne seisukoht kujunes, tõstis möödunud aastal Daani sotsialistlik valitsus üles desarmeerimise küsimuse.

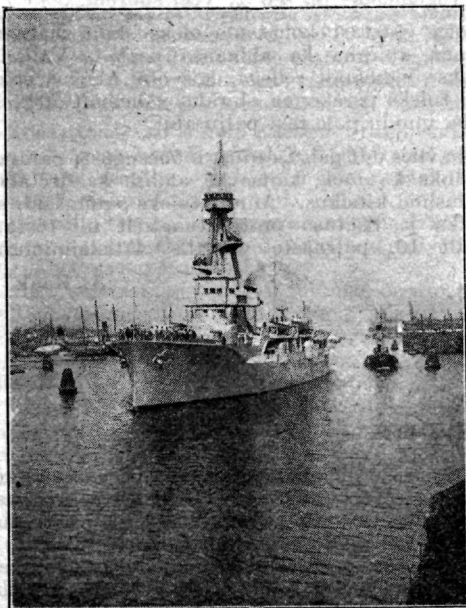
See kavatsus leidis parempoolseis ja keskringkondes suurimat opositsiooni; energilise protestiga esinesid kõrgemad kaitseväe juhid, näidates ära neid hädaohetlikka tulemust, mis sel puhul võiksid tekkida, ja nähtavasti on sellest ka aru saadud, sest viimasel ajal ei ole desarmeerimise küsimusest enam kuulda.

Esialgse kava järgi oleks sõjalaevastiku asemele jäänud: 1 rannakaitse laev, 5 kalanduskaitselaeva 800—850 tonnilise veeväljasurvega ja 1 vahilaev.

Selle vastu koosneb praegune Daani sõjalaevastik: 4 rannakaitse sõjalaevast, millest kõige suurem on meid külastav „Niels Juel“, 3 ristlejast, 3 miinitökkelaevast, 23 torpedolaevast ja 14 all-laevast, millest 2 praegu ehitusel.

Peale seda on veel terve rida väiksemaid vahi ja abilaevu.

Need laevad on kõik tegeluses, peale 1 rannakaitselaeva, 2 ristleja, 2 miinitökkelaeva, 10 torpedo ja 2 a-laeva, mis relvades reservis on.

„Niels Juel“ Talinna sadamas.

Meid äsja külastanud Daani sõjalaevastiku admiraali laev „Niels Juel“, mis ühtlasi suurim rannakaitse laev Daanis.

Isiklik koosseis on 4000 ümber.

Sõjaministriks on L. Rasmussen.

Kui vaadelda lähemalt Daani strateegilist külge, siis näeme, et pearõhku on rannakaitsele pandud. Siin on esiplaanil nõndanimetatud „meri-positsioon sõjapidamine“, mis koosneb tõkkemiin-asetustest, ja nende kaitsest rannakaitse laevadelt ja merikindlustest. Pääle selle jääb teostada osa ülesannetest rannakaitse ja allvee laevastikul. Daani idarand, eriti oma saarestikuga, on soodne „positsioon merisõjaks“.

Eriliselt kõrgel on Daanis mereväe isikliku koosseisu tehniline ettevalmistus. Mitmed väiksemad riigid kõikidest ilmajagudest saavad oma meriohviterisid õppima ja ka merikadettide seas võib leida mitmest rahvusest kuulajaid.

Võõrastest paistis silma üks Siami kõrgema võimukandja poeg, kui andekam õpilane.

Siami valitsus on Daanist oma laevastiku korraldamiseks instruktoreid nõutanud.

Daani võib pakkuda õppeid rannakaitse alal.

Eriti selles suhtes tuleb nimetata a-laevu.

6-da juuni vara hommikul tutvustati meie meriohviterisid moodsate tehniliste säadistega suurimail laeval ja a-laevaga (viimased on kõige huvitavamad meriohviteritele).

Daani a-laeval on mugavad ruumid 3 ohvitserile ja 14 sõdurile: iga kantmeeter mahust on täpselt ja otstarbekohaselt arvestatud.

Vaatlejal tõuseb sügav soov näha ka varsti meie sini-must-valget lippu heljumast ühel allveekaitse vahendil. Kuid meil ei leia lahendamist a-laevade ehituse probleem.

Oleme selles asjas omist naabritest maha jäänud.

Vaadatakse ka teisi laevu, vaatamas on peale meriohviteride ka maaväe ohvitserid ja kadetid. Peale selle olid Daani laevad avatud ka publikule tutvunemiseks.

Daani meriväelaste esinemine Tallinnas süvendas veendumust, et Daani sõjalaevastikul sõbralikkus meie vastu valitseb; jääb ainult soovida, et see tunne tihedama läbikäimisega süveneks.

Lgs.

Mõtteid kaitseväe alalise kaadri palkade reguleerimise kavatsuse puhul.

Kaitseväe alalise kaadri palkade reguleerimise kava on avaldatud „Sõdur“ Nr. 27 — 1925.

Toimetatus.

Põhimõtteliselt võib terve kavatsusega nõus olla. Uus palgaseadus kaotaks ära ebaloomuliku olukorra, kus alles sõjakooli lõpetanud nooremleitnant sama palju palka saab, kui kapten ilma- ja vabadussõja veteran.

Pääle muu võiks teha järgmised parandused: õpekompaniides teenivad üleajateenijad saavad uue palgaseaduse järele lisatasu pääle kõige muu veel 500 mrk. Tähendab hinnatakse nende tööd natuke kõrgemalt kui harilikus rivikomapaniis. Seda võiks väga hästi laiendada ka ohvitseride peale. Õpekompaniide ohvitserid võiks saada palka ühe astme võrra rohkem, mis oleks täiesti õigustatud. Suurt kulu see riigile ei tekitaks, sest õpekompaniisid pole palju. Ainult võiks sellega tõsta kaadri väärtust.

Et kaitseväelaste kohtadel eraisikud saavad palka kaitseväelastega ühel alusel, ei ole õige; tuleb ikka arvestada kaitseväelaste eriharidusega ja eraisikute palk peaks olema väiksem, väljaarvatud eraisikud eriteadlased.

Perioodiline palgakõrgendus 1 astme võrra iga viieaastalise teenistuse järel tuleks maksma panna arvestada E. V. teenistust, mitte ainult üksikutes aastmetes, vaid ka reamehena Vabadussõja ajal, alates 1918 aastast.

Ohvitserid, ametnikud jne. kes teenivad piiriääres (ka Läti piir Valga linnaga ühesarvatud) asuvates väeosades ja asutustes, saavad eraldi piiriäärset tasu 10% suuruses põhipalga ja lisatasu kogusummast. Valga linna kohta peaks selle küll läbi viima, sest I-se järgu tarbeainete hinnad on Valgas Tallinna omadest 20—25% kõrgemad.

Pole ka õige arvamine, et ohvitserid leitnandi auastmest alates alles perekonna soetavad. Tean rügementi, kus 25 nooremleitnanti, nendest abielus 15. s. o. 60%. Arvan et mujal see sugugi teisisi ei ole. Mõnes rügemendis on see % veel suurem.

Kõige otstarbekohasem oleks kui maksetaks perekonna abiraha ka abikaasa peale. Välisriikes arvestatakse vähemalt sellega, kas ohv. abielus ehk ei. Ühtlasi tuleks perekonna abiraha vähemalt 50% kõrgendada, muidu pole tast palju abi.

Ellu viies uut palgaseadust mõnesuguste parandustega kaoks ka meie kaitseväe alalise kaadri alaline majandusline kitsikus. Ainult tuleks summamid, s. o. põhipalka ja lisatasu protsentuaalselt nii tõsta, et vähemalt 16. palgaaste vastaks elatismiinumile.

A. Rääk.

Maaväe uus välisvorm.

Ohvitserid, sv. ametnikud ja üleajateenijad on käesoleval aastal teenistusvormi õmblemiseks riide ja õmblusraha kätte saanud, kuid enamus on vormiriiete tellimisega äraootavale seisukohale asunud. See on ka loomulik, sest pole mõtet vana vormi soetada, kui uus juba kavatsemel.

10. juunil s. a. kiitis Sõjanõukogu maaväe välisvormi lühikese kirjelduse heaks, mis neil päevil Vaba-

riigi Valitsusele lõpuliikaks kinnitamiseks esitatakse. Välisvormis jäeti ainult kaks küsimust lahtisteks ja nimelt: kindralite vorm ja talimütsi küsimus, missugused vormikomisjonis uuesti harutusele tulevad.

Et uus välisvorm on juba Sõjanõukogu poolt heaks kiidetud kujul varemalt Vabariigi Valitsuse poolhoiu ära teeninud, siis võib kindlaste loota, et ta muutmata kujul vastu võetakse. Selle tõttu võiksid ka need, kel-

le riiete õblemisega rutt, sellega algust teha, kuid kahjuks aga puuduvad neil vastavad kirjeldused ning joonestused. Kuigi vorm neil päivil Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud saaks, pole tehnilistel põhjustel võimalik kirjeldusi ja joonestusi niipea avaldada. Sel põhjal arvan mitte üleliigse olevat, kui meie kaitseväge häälekandja „Sõdur“ oma veergudel alljärgnevale välisvormi lühikesele kirjeldusele ruumi annaks. Kui ohvitser vaevaks võtaks Vabariigi Valitsuse poolt 28. detsembril 1923 a. kinnitatud (Sõmini käsukiri nr. 65 — 1924 a.) teenistusvormi kirjelduses alljärgnevat parandatud teha, siis saab ta uue välisvormi täieliku pildi, milleks veel kaasa aitavad käesolevale ligipandud joonestused.

Sõjanõukogu poolt heaks kiidetud kirjelduse järele on maaväe välisvorm (praegune teenistusvorm) järgmine:

Ohvitseride välisvorm (peale ratsaväe).

1. **S u v i m ü t s.** Inglise sõjaväe müts, mille kirjeldus on avaldatud „Sõduris“ nr. 27. Müts on valmistatud khakivärvi kalevist ja varustatud samast riidest nokaga ning tumepruunnahast tormirihmaga. Tormirihma otsas samasugused 0,7 cm. laiusest kardpaelast aasad (austme tunnused), kui lihtvormi mütsi tormirihmal. Mütsi ülemine serv, samuti ja rummu ülemine äär on kanditud khakivärvi kandiga.

2. **M ü t s i m ä r k.** Sama, mis lihtvormi mütsil, kuid ta võib üleni metallist olla.

3. **K u u b.** Kuue löige jääb endiseks, kuid kirjelduses on tehtud järgmised muudatused:

a) Kõik tumekirispunased kandid on kuult kõrvaldatud.

b) Mustsametist krae asemel on võetud kuuega ühtvärvi (khaki) riidest ühekordne püstkrae, mille ülemist äärt khakiväevi kant piirab. Khakivärvi krae-vooder ulatub kandilaiselt krae ülemise ääre alt välja, kaitstes seda määrumise eest. Praegu kantavad kuld-kardpael ja austme täpid on kraelt kõrvaldatud.

Krae kumbagil otsal kantakse väeliigivärvilisest riidepaelast nurka (120°), mis terava otsaga tahapoole suundub. Paela mõlemat äärt piirab kandilaine must jutt. Paela üldlaius (mustad jutid ühes arvatud) on 10 mm. Tähendatud nurgas asub üks vähem nõop, mis poolestsaadik värvilisel lindil asub. Peale selle kinnitatakse kumbagile kraeotsale kullakarvametallist väljastantsitud väeosa trafaret, mille pind täkitud (matt). Väeliigi värvid ja väeosa trafaretid samasugused, kui lihtvormi juures (loorberi oks puudub). Kraeotsa kuju on juuresoleval joonestusel ära näidatud.

c) Õlakul asuvad ainult austme tunnused, millest asetis ja kujud samad, kui lihtvormi juures, kuid ohvitseri asetäitja ja lipniku tunnuspael (kuld-kard) asetub õlaku alumisel otsal.

d) Vasakul varukal kantakse haavamismärki, nagu see lihtvormi juures ettenähtud, kuid nad võivad olla 0,5 cm. laiusest kardpaelast.

e) Aktiivteenistusest vormikandmise õigusega varustatud ohvitseride tunnused sama, mis lihtvormi kuuel.

f) Nõbid samasugused, kui lihtvormil, kuid sõja ajal oksüdeeritud.

4. **S u v i p l u u s.** (omal kulul kandmiseks). Praegusest üle pea selga aetavast pluksest loobuti. Selle asemele võetakse tarvitusele eest kuue khakivärvi varjatud nõobi peal kinnikäiv pluu, mille selg taljes kroogitud. Krae mahakeeratav, nagu praegusel pluusil. Kraeotsel samasugune väriline nurk ja trafaret, kui kuue krael. Pluusi väljanägemine ja kaelaalt kinnipanemise viis on juuresoleval joonestusel ära näidatud

5. **P ü k s i d.** a) **L ü h i k e s e d.** Löige, värv ja riie endised, kuid tumekirispunase kandi asemel khakivärvi kant.

b) **P i k a d** (omal kulul kandmiseks). Löige nagu lihtvormi pükstel, kuid khakivärvi diagonaalist, ilma lampassideta ja khakivärvi kandiga.

6. **P a l i t.** Khakivärvi karvasest (mitteläikivast) kalevist, lahtise rinnaesiga ja tüksteise peale käivate hõlmadega palit. Hõlmad käivad vasak parema peal. Hõlmade sees kumbagil küljel üks sisemise lapiga horisontaal küljetask, mis asub eelviimase ja viimase nõobi keskkohal. Taskute pealmisest äärest kuni varuka löikenäpisseõmblus, mille abil taljekoht ära märgitakse. Selg ühest tükist, kahe küljeõmblusega. Keskselja peal kuni alumise ääreni peidetud völv, mille laius lahtitõmmatult 40 cm. Taljekohal, selja peal, põõn, mille otsad nurksed (90°). Põõna mõõdud: välimiste otste laius 7 cm. ja põõna laius keskkohal 5 cm., mis põõna servadele vähe sissepoolelookeva kuju annab. Küljeõmblustel asuvate põõnalappide pikkus 20 cm. ja laius: otstel 6 cm. ning keskkohal 5 cm., mis põõnalappide servadele samuti lookeva kuju annab.

Põõn kinnitatakse põõnalappidele viimastel asuvate suuremate nõõpide abil. Seljavoldi keskel löige, mis algab põõna keskkohalt 15 cm. sellest allpool ning ulatub kuni palitu alumise ääreni. Löike paremal pooltel kuni 6 cm. laiune külgeõmmeldud siil, mille peal kolm vähemat nõõpi. Vasakul löikeäärel samalaiune allaõmmeldud siil, mille sees kolm salanõõpauku. Palitu pikkus kasvu järele, nii et ta umbes 10 cm. allapoole põlvesilma ulatub.

Varukate otsad ilma tagasikäändeta. Varukaotsal põõn, mille abil võib tarbekorral ta avaus kokkutõmmatult saada. Põõn on õmmeldud varuka eespoolse õmbluse sisse ning ulatub kuni varuka väliskülje keskkohani, kus ta ühe vähema nõõbi peal kinni käib. Põõna laius on sisseõmbluse kohal 4 cm., keskkohal aga 3,5 cm. ja nurkse (90°) otsa kohal 5 cm., mis põõna servadele sissepoolelookeva kuju annab. Umbes 10 cm. põõna lahtise otsa kinnitamise nõõbist tahapoole on asetatud teine vähem nõõp, mille külge varuka avause kokkutõmbamisel põõna lahtine ots kinnitatakse.

Krae mahakeeratav, tema laius tagant 9 cm., kuna ta sirgjoones ettepoole laienedes muutub rinnapoolse tagasikäände löike kohal 14 cr. laiuseks. Tagasikäände rinnapoolne löige peab võimaldama palitu kurgu all kinnipanemist.

Palit on kahe rea nõõpidega, millistest kolm vertikaal suunas kumbagil hõlmal, kuna neljas krae rinnapealse tagasikäände all. Viimase abil pannakse palit tarbekorral eest kaelani kinni. Rinnapealsete krae tagasikäänete löigetest alates, asuvas ülespoole suunduvad väeliigivärvi paelad. Paela laius on 2 cm. (sellest kumbagil pool värviliselt paela 0,3 cm. musta serva) ja pikkus 8 cm. Pael lõpeb üleval poolnurkselt (90°) ning tema otsal asetub üks vähem nõõp.

Õlakud samasugused, kui kuuel. Vasakul varukal kantakse samasuguseid haavamismärke, kui kuue juures.

Aktiivteenistusest vormikandmise õigusega vabastatud ohvitserid kannavad krae tagasikäändel asuvat väeliigivärvilisel paelal 0,7 cm. laiust kuld-kardpaela, mis jookseb põiki üle paela 0,3 cm. allpool nõõpi.

Palitu löige on ära näidatud juuresoleval joonestusel.

7. **V i h m a p a l i t** — endise kirjelduse järele.

8. **S a a p a d:** a) Säärsaapad — endise kirjelduse järele, kuid kirjelduse juures olev märkus jääb.

b) Poolsaapad (omal kulul kandmiseks). Harilikud pruunid nõõridega poolsaapad.

c) **K i n g a d** (omal kulul kandmiseks). Harilikud pruunid nõõridega kingad.

Poolsaapad ja kinge võib kanda ainult pruunide sokkidega.

9. **K a n n u s e d** — endised.

10. **K i n d a d** — endised.

Vabadusristi kavalerid.

Leitnant Herbert Pinka †.

Vabadusristi I liigi 3. järgu ja II liigi 3. järgu kavaler.

Leitnant Herbert Pinka sündis 16. jaan. 1890 a. Tartu maak. Rõngu vallas. Lõpetas Tartu eragümnaasiumi ja 1915 a. Gatshina lipnikkude kooli. Võttis osa Riia väerinnal mitmest lahingust ja sai vahvuse eest Anna 4. järgu aumärgi. Eesti vabandussõja algul astus tegevväkke ja teenis Skouts-polgus kompani ülemana. Lahingutest võttis osa Karksi, Tuagepera ja Türra all. Siis kitsaropalise soomusrongidel, kui skoudid seal dessandina tegutsesid, võttis osa lahingutest Ruhja, Pikksaare, Valga, Koiküla, Mustjõe silla, Mõnniste ja Hoppa all. Iseäralist vahvust näitas ta üles Pikksaare ja Mustjõe silla juures, mille läbi lahing võidetud sai ja mille eest temale ka II liigi 3. järgu vabadusrist annetati. — Kui energilise organisatorile annetati temale veel I liigi 3. järgu vabadusrist. Sai raskesti haavata Hoppa lahingus 21. veebruaril 1919 a. ja suri haavadesse Tartu kliinikus 28. veebruaril 1919 a. Maeti 6. märtsil suure rahvahulga, kohalikkude seltskondlike organisatsioonide ja sõjaväe osade osavõttel Helme surnuaeda.

Noorem-leitnant Georg Voldemar Agger †.

Vabadusristi I liigi 3. järgu kavaler.

G. V. Agger sündis Virumaal, Kunda-Malla vallas. Hariduse sai Rakvere linnakoolis. Ilmasõja ajal kutsuti mobilisatsiooni puhul 1915 a. sügisel Vene sõjaväkke, ning 1916 a. saadik peale Oranienbaumi lipnikkude kooli lõpetamist, oli väerinnal kuni Eesti polkude vormeerimiseni. millal ta kodumaale tuli. Meie rahvuslase sõjaväe laiali saatmise puhul Saksa okupatsiooni võimude poolt, võttis osa omakaitse organiseerimisest. Vabandussõja lahti puhkemisel määrati n.-lt. Agger Virumaakonna kaitseliidu ülema abiks. Detsembri kuul 1918 a. langes tema Tapal lähedal Kihlevere mõisas Eesti kommunistlike brigaadi juhataja Ritti kätte vangi, kelle korraldusel ta metsikul kombel piinatud ja surmatud sai, sest et ta Eesti sõjaväe kohta kommunistide nõudmiste peale teateid välja ei annud, nagu seda mõisa elanikud pärast rääkisid.

Vabariigi Valitsuse poolt on n.-leitn. Agger'ile annetatud I liigi 3. järgu Vabadusrist ja rahaline autasu.

III. Sv. Ametnikkude välisvorm (ühine kõigis väeliikides.

1. **Su v i m ü t s.** Samasugune, kui ohvitseridel (mitte ratsaväe), kuid ilma auastme tunnusteta tormirihmal.

2. **M ü t s m ä r k.** Samasugune, kui ohvitseridel.

3. **K u u b.** Samasugune, kui ohvitseridel (mitte ratsaväe), väljaarvatud auastme tunnused õlakutel, milliste asemel nad juuresoleval joonestusel äranäidatud märki kannavad. Märki abil tähendatakse õlakul ära ametniku ametkoht ja nimelt:

Sv. ametniku asetäitja — samasugune kardpaal, kui ohvitseri asetäitjal, kuid hõbekarva.

Ametnik, kes 12 (sõjaväe 7) palgaastmelisest kohast madalamal kohal teenib — üks hõbekarva märk;

Eeltähendatud palgaastmelisel ehk kõrgemal kuni kapteni kohani kohale teeniv — kaks hõbekarva märki;

Kapteni kohal teeniv — kolm hõbekarva märki;

Majori kohal teeniv — üks kullakarva märk;

Kolon.-leit. kohal teeniv — kaks kullakarva märki;

Koloneli kohal teeniv — kolm kullakarva märki.

4. **S u v i p l u u s.** Sama, mis ohvitseridel, kuid ametkoha tunnused õlakul, nagu kuue juures.

5. **P ü k s i d.** Samasugused ja samadel alustel, kui ohvitseridel (mitte ratsaväe).

6. **P a l i t.** Samasugune, kui ohvitseridel, kuid ametkoha tunnused õlakul, nagu kuue juures.

7. **V i h m a p a l i t.** Samasugune, kui ohvitseridel.

8. **S a a p a d.** Samasugused ja samadel alustel, kui ohvitseridel.

9. Kindad. — samasugused, kui ohvitseridel.

Märkus: Sv. ametnikud kannavad hõbekarva nõöpe ja trafarette.

IV Üleajateenijate välisvorm (peale ratsaväe).

1. Suvi müts. Samasugune, kui ohvitseridel, kuid ilma auastme tunnusteta tormirihmal.

2. Mütsimärk. Samasugune, kui ohvitseridel, kuid üleni metallist.

3. Kuub. Samasugune, kui ajateenijal sõduril, kuid õlaku alumisel otsal hõbekarva üleajateenija tunnusmärk. Märki kuju ja suurus, nagu praegusel ohvitseri auastme täpil.

4. Suvi pluus. Samasugune, kui ohvitseridel, kuid õlakud kuue õlakutega ühesugused.

5. Püksid: a) Lühikesed — samasugused, kui ajateenijal sõduril.

b) Pikad — samasugused ja samadel alustel, kui ohvitseridel.

6. Palit. — samasugune, kui ajateenijal sõduril.

7. Vihmapalit (omal kulul kandmiseks) — samasugune, kui ohvitseridel.

8. Saapad: a) Säarsaapad — samasugused, kui ajateenijal sõduril.

b) Poolsaapad — samasugused ja samadel alustel, kui ohvitseridel.

9. Kindad — endised.

Kr-m.

„Voennõi Vestnik“ №№ 9, 10 ja 11—1925 kokkuvõtlik ülevaade.

V. V. nr. 9. artikkel „Miilitsa süsteem ja eeltööd külas“ käsitab „Revvojensoveti“ esimehe Frunse ettekannet PUR (N. Vabariigi poliitiline Valitsus, umbes endine shandarmeeria) rakukeste („jatsheiki“) sekretäride nõupidamisel. Frunse on tulnud veendumisele, et tulevikus N.-Venel tuleks kodanliste riikidega sõides võidelda mitte elu, vaid surma pääle. Võidu saavutamiseks olla punavägi nõrk; tulla kõik rahvas võitluseks ettevalmistada, mis aga läbiviidav ainult laialdase territoriaalse (miilitsa) süsteemi juures. Frunse sõnade järele olla juba ¼ punaväest organiseeritud miilitsa alusel.

Puudutades kompanii ja pataljonide kaadrite asetust rahva sekka miilitsa organiseerimise tööks, kriipsutas Frunse alla nõudmise, et tulevased miilitsa juhid oskaks läheneda külale, oskaks ära selgitada nõukogude korraldusi riigi valitsemise töös ja oleks ühtlasi sidelühiks talupoegade ja tööliste vahel. Frunse nimetas veaks seni esile-tikkuva vaate, nagu oleks kommunistidel ainuõigus väejuhtide kohtadele. Ümberpöörduvalt, olla just soovitatav, et ka „erapooletud“ oma jõu rakendaksid punaväe loomisele uuel alusel (miilits).

Sellesama numbri kirjutuses „Topograafilised plaanid“ näitab M. Vjazemsky, et N.-Vene sõjaväelaste juures on langenud oskus kaartide tarvitamises. Mitte ainult sõjaväe juhtide lihtmassis, vaid koguni katsetel akadeemias leidis isikuid, kes ei osanud kaarte kompassi järele orienteerida. Sõjaväelaste-juhtide masselistel katsetel on kindlaks tehtud

üle 60% neid, kes ei oska kaarti orienteerida kompassi järele.

„Voennõi Vestnik nr. 11“ artiklis: „Punaväe juhtide poliitiliste teadmiste katsete saavutused Leningraadi ringkonnas“ seletab autor, et juhid on annud poliitilistes ja ühiskondlikes teadmistes nõrke vastuseid. Nõrkade % tõusis 90-ni.

Nr. 9-sas avaldatud artiklis „Soome, Eesti, Läti ja nende sõjaväed“ võrdleb J. Dsenit nende riikide sõjavägesid ja leiab, et sõjaliselt olla kõige nõrgemalt ettevalmistatud Soome, kõige paremini Läti sõjavägi.

Artiklis „Suviste õppuste puhul“ tullakse otsusele, et senised õppused on organiseeritud vale alustel: ei ole tahtlilisi õppusi aakorraldatud laskõppustega, õppusi on peetud ilma kindla kavata, eriteadlaste väljaõppe tähe all on moodustatud liig palju kõiksuguseid improviseeritud üksusi.

Selle tulemuseks on mitterahuldav väljaõpe. Autor soovib ühendada jalgväe ja suurtükiväe õppusi laagrites ja nõuab rohkem tähelpanu gaasi-sõja ettevalmistamisele ja väljaõppele.

Artiklis „Poligoon klassis“ antakse üksikasjalisi näpunäiteid punaväe õpetajatele, kuis poligoonil peetavaid õppusi suure eduga võib demonstreerida klassitöös.

Kirjutuses „Jalgväe pataljoni organisatsioon Lääne Euroopas ja Ameerikas“ (raamat nr. 11.) tuuakse pataljon organisatsiooni üle andmeid, mis koondatud alljärgnevas tabelis:

Millise riigi pataljon	Lülide arv			Relvastus					Märkeid
	Knuulipildujaid	Laskurühilisi	Kokku	Rasked knuulipild.	Kerged knuulipild.	Granaadi pildujaid	Jalgväe suurt.	Inimeste arv patalj.	
Ameerika . . .	54	—	54	8	54	54	—	800	Poola sõjaväes on kahttüüpi kompaniid, millepärast ka relvade arv mitmesugune.
Prantsuse . . .	36	36	72	16	36	36	2	700	
Poola . . .	18—36	54—36	72	12	18—36	54—36	2	700	
Inglise . . .	32	32	64	8	32	32	—	1000	
Saksa . . .	18	27	45	12	18	27	—	750	
Rumeenia . . .	36	24	60	8	36	24	2	850	

Artiklis (nr. 11.) „Rügemendi kool“ nõutakse, et ratsaväes nooremate juhtide ettevalmistuse aega saaks pikendatud 6 kuust 10-ne kuuni. Üldse oleks siis punaväe ratsamehe õppus jaotatud järgmiselt:

2 kuud noorena, 10 kuud rügemendi koolis ja 12 kuud teenistust „teoreetiliselt“ ettevalmistatud punaväelase, kokku 2 aastat.

E. V.

Sõjakeemia arendamine N.-Venes.

(Lõpp).

„Dobrohimi“ tegevus.

Möödunud aasta lõpul ja käesoleva aasta algul korraldati „dobrohimi“ juhatase poolt kogu Nõukogude liidu maa-alal sihikindlat kihutustööd seltsi tegevuse intensiivseks arendamiseks.

Seltsi juhatase intensiivse kihutustöö tagajärjel on senini Vene, Ukraina, Valge-Vene ja Taga-Kaukaasuse vabariikides „dobrohimi“ seltsid juba kujundatud. Kõigis nõukogude autonoomsetes rahvuslikkudes vabariikides ja „oblastides“, kubermangudes ja maakondades on asutatud „dobrohimi“ kohalikud organisatsioonid.

Ka meie lähemas naabruses — põhja-lääne „oblastis“ — on asutatud „dobrohimi“ selts, mille osakonnad on Petrogradi, Pihkva, Novgorodi ja muudes põhja-lääne „oblasti“ kubermangudes. Suure intensiivsusega tegutsevad „dobrohimi“ asutused Petrogradis. Põhja-lääne „oblastis“ loodud „dobrohimi“ asutuste ja raku-keste võrk ulatab Petrogradi ja Pihkva kubermangudes kuni Eesti piirini.

Seltsi liigete arv tõuseb õige kiirelt; 1. jaanuariks s. a. oleval „dobrohimis“ juba üle 1.300.000 liikme olnud; seltsi liigete hulka kuuluvad õige palju haritlasi, eriti üliõpilasi, punaväe juhte ja poliitilisi tegelasi.

Seltsi tegevuse juhtimiseks igal keemilisel erialal on seltsi presiidiumi juures moodustatud allpool nimetatud 6 sektsiooni ja 3 allsektsiooni:

- 1) organisatsioonis-instrukteerimise,
- 2) kihutuse,
- 3) valmistamise,
- 4) finants,
- 5) keemia põllutööl ja metsapidamises kasutamise,
- 6) teaduslik-tehniline sektsioon ja
- 7) keemilise kaitse,
- 8) õpikirjastuse ja
- 9) välisühenduste allsektsioon.

Valmistamise sektsiooni juures on kujundatud 4 peakomisjoni:

- 1) keemia põhitööstuse,
- 2) farmatseutilise tööstuse,
- 3) pürogeeniliste protsesside ja
- 4) orgaaniliste tooresainete ümbertöötamise komisjonid.

Kihutus-sektsiooni juures on moodustatud kirjan-
duse büroo.

Seltsi kesknõukogu presiidiumi poolt pöörati möödunud aastal iseäranis suurt tähelepanu sõjakeemia asjanduse, keemiliste sõja- ja tsiviilõpeasutuste ja keemiatööstuse edendamise peale. Seltsi kesknõukogu presiidiumi otsekohele kaastegevusel arendati muu-
seas laboratooriumites uurimistöid mürgi-
liste ainete ja keemiliste indivi-
duaalsete ja kollektiivsete kaitse-
vahendite valmistamise alal; asutati
kõrgema haridusega sõjakeemia juhtide ettevalmis-
tuseks Petrogradis oleva kahurväe akadeemia juures
keemia fakulteed, ning peale selle sõja-
keemia õpetoolid mitmete ülikoolide ja
kõrgemate tehniliste õpeasutuste juures; avati mitme-
tes Nõukogude liidu linnades keemia instruktore
ja kihutustegelaste ettevalmistuseks keemia kur-
sused; alustati vastavate majandusorganide poolt
keemiatööstuse laiendamist ja pro-
duktsiooni tõstmist, eriti aniliin-
värvitööstuse, kokso-bensooli, väe-
tisainete ja rohutööstuse alal. Suuremat tähele-
panu pühendati ka mürgiste ainete väljatöötamisele
võitlemiseks viljasöödikute vastu. Seltsi kesknõukogu

presiidiumi ettepanekul annetati möödunud aastal sõjaväe valitsuse poolt 6.000 puuda kloori põllu-
majandusasutustele viljasöödikute vastu võitlemiseks.

Nõukogude keemiatööstuse arendamisel seati üles
põhimõte, et keemiatööstust tuleb eden-
dada kõigil tähtsamatel erialadel,
luues need uued keemia tööstuse
harud, mis senini Venemaal puudu-
vad selleks, et vabastada Nõukogude
liitu täielikult ärarippuvusest väl-
jamaa keemiatööstusest.

Seltsi kesknõukogu presiidiumi poolt töötati
välja 1925 a. peale seltsi tegevuskava mi-
nimum. Eestkätt tahetakse selle kava järele
1925 a. kaasa aidata kolme keemiatööstuse haru:
arseniku, broomi ja vosvoritööstuse
korraldamisele; peale selle kavatakse asuda
lämmastiku ja väävelsüsiniku töös-
tuse korraldamisele ning osavõtta
võistlusest viljasöödikute vastu.
Peale tähendatud ülesannete tahetavat käesoleval
aastal tähelepanu pöörata ka individuaalse ja
massilise keemilise kaitse vahende-
te soetamise peale „dobrohimi“ organisatsiooni-
dele ja vastavatele elanikkude gruppidele, — esimese
järjekorras niisugustes raioonides, mis kõige esiti
võiksid vaenlaste keemilise pealetungi alla langeda.
Siin kavatakse töötada muu seas gaasivarju-
paikade („gasoubeshishtsha“) konstrueerimise ja
keemiliste kaitsemaskide valmistamise ning ärajaa-
tamise alal.

Käesoleval ajal on seltsi kesknõukogu presiidiumi
arutamisel küsimus, et „dobrohimi“ täielikult
ühulaevastiku sõprade seltsiga ühendada selleks, et
siis ühiselt nõukogude keemiat ja õhulaevandust
edendada.

Mõlemate seltside ühendamise küsimuse läbi-
arutamiseks korraldati 13. märtsil s. a. Moskvas
„dobrohimi“ ja õhulaevastiku sõprade seltsi kesknõukogude presiidiumide ühine koosolek Unschlichti
eesistumisel.

Koosolekul valiti erikomisjon, kellele ülesandeks
tehti nädala jooksul välja töötada „dobrohimi“ ja
õhulaevastiku sõprade seltsi ühendamise kava ning
ühtlasi läbiarutada nimetatud seltsi ühendamise
võimalust ja otstarbekohasust raadio sõprade seltsiga.

Nõukogude ajakirjanduse teatel oleval see komis-
jon juba välja töötanud mõlemate seltside ühendamise
kava.

Moskvas ilmuva „Pravda“ nr. 85 teatel oleval
11. aprillil s. a. Moskvas toimepandud õhulaevastiku
sõprade seltsi ja „dobrohimi“ kesknõukogude pre-
siidiumite ühisel istangul otsustatud mõlematest seltsi-
dest moodustatud ühingu nimetada „õhu- ja
keemilise kaitse ja tööstuse seltsiks“
lühendatult nimetusega — aviohim“.

Mõlemate seltside kohapealsete organisatsioonide
kokkuliitumise teostamiseks oleval väljatöötamise
vastav instruktsioon, mida lähemas tulevikus mõle-
mate seltside kõikidele osakondadele laiali saadetakse.

Istangul määrati kindlaks „aviohimi“ liikmemaks:
tööliste ja teenijatele — 60 kuldkopikat (umbes
120 Eesti marka) ning punaväelastele, noortele pio-
neeridele (punastele skoutidele) ja sõjainvaliididele —
10 kuldkopikat (umbes 20 Eesti marka) aastas.

Nõukogude punaväe juhtide arvates pidavat
tulevikusõdades ühendatud keemilis-õhu-

jõudude väelikk etendama iseäranis tähtsat osa, mispärast nõukogude Venel tulevat kõige tõsisemat tähelepanu pühendada keemia ja õhulaevanduse arendamisele.

„Dobrohimi“ üleliiduline nõupidamine.

23—26. märtsil s. a. korraldati Moskvas akadeemik Ipatjevi eesistumisel „dobrohimi“ organisatsioonide esitajate üleliiduline nõupidamine. Sellel nõupidamisel arutati läbi mitmesuguseid „dobrohimi“ 1925 a. tegevuskavaga seotud küsimusi.

Nõupidamisel esines ettekandega „dobrohimi“ valmistava tegevuse kavast akadeemik Ipatjev, kes toonitas, et „dobrohimi“ praktiliseks tööks olevat praegu niisuguste ülesannete täitmine, mis seotud on lämmastiku, yosvori, broomija arseeniku kasutamisega.

Professor Kravets teatas nõupidamisel, et lähemas tulevikus alustatakse Nõukogude liidus järgmiste keemiliste ainete väljatöötamist: jo o t — Apsheerooni poolsaarel Krimmis; vä ä v l i t — Krimmis ja vä ä v e l s ü s i n i k k u.

„Dobrohimi“ tegevuskavast põllumajanduslisel alal esines ettekandega prof. Ugrjumov, kes teatas, et tänavusel aastal olevat „dobrohimil“ kavatsus ühes põllumajanduse ja tervishoiu rahvakomissariaadiga korraldada võitlust suslikute vastu Volgaäärses piirkonnas, katku tekkimise vastu Kalmõkkide piirkonnas, Põhja-Kaukaasuses, aerokeemialisel teel rohu- tirtsude vastu Doni ja Tereki madalikkudes.

Insener N. A. Vostokovi poolt valgustati nõupidamisel „dobrohimi“ teaduslik-tehnilise sektsiooni tegevust; muuseas teadustas insener Vostokov, et

nõukogude ülikoolides olevat nüüd niisugustele üliõpilastele, kes end pühendanud teaduslikule tööle keemia alal, eristipendiumid loodud.

Nõupidamisel olevat üldse heakskiidetud „dobrohimi“ kesknõukogu tegevus, ning ühtlasi olevat seal vastu võetud rida resolutsioone „dobrohimi“ intensiivsemaks arendamiseks.

Järeldused.

Nagu kirjeldatud „dobrohimi“ loomise käigust ja tegevuse arenemisest näha, pühendavad Nõukogude liidu valitsus ja punaväe ülemjuhatus käesoleval ajal täitsa ühel meelel silmapaistvalt suurt tähelepanu üld- ja sõjakeemia asjanduse edendamise peale ühes õhulaevanduse suurejoonelise arendamisega. „Dobrohimi“ laialatusline ja sihikindel tegevus sõjakeemia seisukorra tõstmiseks peaks ka meil keemia asjanduse vastu tõsisemat tähelepanu äratama meie riigivalitsuse, kaitseväge, kaitseliidu ja seltskondlikes ringkondades, samuti ka laialisemates rahvahulkades.

Käesoleval ajal on keemia asjandus väga tõsist ja igakülgset hindamist leidnud ka Lääne-Euroopa suurriikides ja Põhja-Ameerika ühisiikides, samuti ka uutes, peale ilmasõja tekkinud Balti riikides — Soomes, Lätis ja Poolas. Keemilise riigikaitse seisukorra kindlustamiseks on Poolas asutatud seltskondline keemiliskaitse ühing.

Ka meil oleks hädatarvilik esile kutsuda kõige laialisemat seltskondlist algatust meie kodumaa keemia-asjanduse edendamiseks, käsikäes meie lähemate naabrite ja liitlaste — lätlastega. M.

Eesti Sõjameeste kodu.

Lugeja mõtleb, et ei tea, missuguse uue asutuse või „kodu“ tegevust siin jälle kirjeldama hakatakase, sest kõikide teada on meil Tallinnas ju ainult üks „Sõdurite kodu“ olemas. „Eesti Sõjameeste kodu“ peaks seega siis juba midagi uut olema. Aga asi on just vastuoksa — see „kodu“ on juba minevikku vaibunud...

Alljärgnevatel ridadega tahaksin kaugemaid lugejaid selle asutuse tegevusega tutvustada, mis ilmasõja lõpul kodumaale koonduvatele Eesti sõjameestele Tallinnas tõsiseks koduks oli.

Esimese kogumise ja kokkusaamise kohana oli Eesti sõjameestel kasutada Tallinna tütarlaste kommerts-kooli ruumides kaks tuba, mis „Eesti sõjameeste büroo“ nime all tuntud. Kui juba 1-se Eesti rügemendi staap Veerenni tän. vormeeriti, läks büroo asjaajamine sinna üle ja büroo ruumid said vabastatud. Et rügemendi staabi ruumid küllalt soodsad ei olnud koosolekute ja kõneõhtute pidamiseks, siis tekkis tungiv tarvidus suuremate ruumide järele, mis Eesti sõjameestele kogumise, ergutuse ja vaimlise arenemise keskkohaks võiksid olla. Teisest küljest oli tarvis nende sõjameestele korterit ja odavamad söögikohta muretseda, kes kaugelt väerinnalt saadikutena ehk muul põhjusel Tallinna sõitsid. Asja algatuse võttis oma peale Eesti Sõjameeste ülemkomitee. Pöörati lubasaamise palvega kindluse komandandi poole — avada Tallinnas sõjaväeline ühing „Eesti Sõjameeste kodu“ nime all. Komandant oli asutamiseks päri ja käskis „kodu“ põhikirja väljatöötada ning temale kinnitamiseks esitada. Põhikirja sai komandandi poolt kinnitatud ja kodu

võis tegevust algada. „Kodu“ sai juriidilise isiku õigused ja tema ülesanne oli: 1) pakkuda Eesti sõjaväelastele vabal ajal mõnusat ja mõistlikku ajaviidet, soetades selleks otstarbeks raamatukogud, spordivahendid, kirjandust, pannes toime pidusid jne. 2) võimaldada korterit ja odavamalt sööki Tallinna sõitvatele Eesti sõjameestele. See oli muidugi ametlik külg. — Tähtsam ülesanne oli aga aja ja asjakohaliste kõnedega tõsta Eestisõjameeste enesetunnet ja arendada nendes huvi ja armastust kodumaa vastu. Eesti Sõjameeste kodu moodustasid: auliikmed, tegevliikmed ja toetajad liikmed. Auliikmed said peakoosolekutel valitud, tegevliikmeteks võisid astuda kõik sõjaväes teenivad eestlased ja toetajad liikmed olid kõik kodanikud mõlemist soost, kes soovisid kodu tegevusest ja elust osa võtta. Kodu juhatus oli viie liikmeline: esimees, abiesimees, sekretär, lekahoidja ja üks ametita liige. Nüüd tegi aga takistust ruumide küsimus. Et Tallinn sel ajal kõiksugu sõjajaagsete asutustega ülekoormatud oli, siis pidi ruumide puudus „Kodule“ peaaegu saatuslikuks saama. Õnneliku juhuse läbi läks siiski korda kodu jaoks Brokusmäel ruumid saada. Esimene „kodu“ koosolek peeti juba uutes ruumides. „Kodu“ juhatusse valiti, kui ma ei eksinud: esimeheks — A. Veidermann, abiesimeheks — G. Lagus, sekretäriks — Teer ja lekahoidjaks — J. Saaliste.

Iseenestki mõista, ei olnud „Kodul“ veel mingit varandust ega rahasummasid. Ruumid olid tühjad ja ilma mööblita. Liikmemaksudest ei jätkunud kuigi palju — tuli pöörata palvega kodu liikmete ja selts-

konna poole — laenata ajutiseks laudasid ja toolisid kõige hädalisemaks tarvituseks. Nõnda sai esimene mööbel sisse laenatud. Samuti oli suur puudus voodi pesust öömaja sisseseadimiseks. Tuli pöörata jällegi seltekonna poole ja mõnegi neuu kaasavarast rändasid padjapiürid ja voodi linad „Kodule“ kasutamiseks. Einelaud tüüriti välja. Suure agaruse ja armastusega asuti „Kodu“ ruumide sisseseadmisele ja mugavaks tegemisele. Suureks abiks ja toeks seal juures oli Tallinna seltskond. Iseäranis agarad olid aga neid. Sisseseadmisega jõuti varsti nii kaugele, et „Kodu“ ruumides võis juba piduõhtut — maskeraad-balli — toime panna. Pidule kutsuti ka kindluse komandant kindral Ismestjev. Viimane, olles harjunud Vene madruste ja soldatite klubides toimepandavate pidude peal nägema kõiksugu roppust ja jooanud soldatite lallutamist, oli niivõrd üllatatud sellest korrast, lõbusast ja ülendavast meeleolust, mis meie pidul valitses, et ta seda küllalt kiita ei jõudnud. Tagajärg oli see, et juba teisel päeval komandant tema käsutada olevatest summadest „Kodule“ 10.000 rubla annetas. See oli toll ajal suur raha ja selle eest võis juba paljugi muretseta. Esimeses järjekorras sai kohe sada tooli muretsetud, pidusaali kokkupandav näitelava ehitatud, raamatukogu asutatud, lugemise lauale kodu- ja väljamaa ajalehed tellitud, voodi pesu muretsetud, laud ostetud ja iseäranis hoolikalt spordivahendisi soetatud. Klaveri ostmiseks enam raha ei jätkunud ja selle muretsemiseks sai korjanduslehtede läbi raha juure korjatud,

nii et pea võidi ka klaver ära osta. Sellega oli „Kodu“ mugavaks tegemine lõpule jõudnud. Ostarbekohasemaks tegevuseks jagasid „kodu“ tegelased oma ülesanded järgmiselt ära: 1) pidu toimkond, 2) spordi-toimkond, 3) raamatukogu toimkond, 4) võõraste vastuvõtmise toimkond, 5) näitlejate grupp, 6) laulukoor, 7) kõneõhtuid korraldav toimkond j. n. e. „Kodu“ oli oma eesmärgi saavutanud: seal leidis mõistlikku ajaviidet nii ohvitser, sõdur, kui ka eraisik, ilma aukraadide ja seisuse vahel vahet tegemata. Ta ei olnud mitte ainult Eesti sõjameeste kodu, vaid „Eesti kodu“, nagu teda ka sel ajal täie õigusega kutsuti.

Eesti Sõjameeste kodu eluiga ja lõpp oli niisama kurb ja lühike, kui kõigil teistel enne okupatsiooni-aegsetel Eesti asutustelgi. Ta pidi kõigi oma varandustega kolme tunni jooksul sakslaste eest põranda alla kaduma. Teisel päeval leidsin seal tühjad ruumid ja Saksa sõdurid eest. Pärast sain teada, et „Kodu“ varandused olid sakslaste linna marssimise eel „Kodu“ tegelaste poolt laiali veetud ja sellega konfiskeerimise eest päästetud. Nende edaspidisest saatusest mina enam ei tea.

Aga siiski — oma hooli all olnud klaveri saatusest tean nii palju, et see „Kodu“ endise einelaua pidaja poolt Kalamaja kanti kuhugile majasse viidi, kus pärast-pöörle Saksa soldatite jaoks klubi, või mingisugune halvema maiguga asutus avati. Ed. M-pa.

Sõjaväelised teated välisriikidest.

Inglismaa.

Uued lennurekordid.

Aerial Derby'l püstitati järgmisel Briti lennurekordid: Gloster „Mars VI.“ — hävitajaga, mis varustatud „Siddeley-Jaguar“ mootoriga, saavutati lennukiir 212,2 miili tunnis, ning tõusti 19.500 jala kõrgusele 11 min. 34 sekundiga.

Holland.

Kõige kergemad lennukid ilmas.

„Flight'i“ teatel ehitab Panderi lennukite tehase Haagis kõige kergemaid lennukid ilmas. Lennukid on „Pander“ üheistmelised monoplaanid, varustatud 25 h. j. „Anzani“ mootoriga ja maksavad £ 450. tükk (umbes 810.000 Emk.)

Inglismaa.

Suurim merilennuk ilmas.

Õhuministeriumi ülesandel on Fairey lennukite tehastes ehitatud suurimad merilennukid (flying boats) ilmas. Lennukid on The Fairey nr. 4.- „Atalanta I“, varustatud nelja Rolls-Royel „Condor“ mootoriga, mis kokku annavad 2800 h. j. Lennuk kaalub 15 tonni ja on määratud pommitamiseks. „Condor III“-mootorid on 650 h. j. ja on tarvitusel Briti lennukis

pommitus-lennukitel. Mootor on veejahutusega, 12 tsilindriline „Vee“ tüüpi ja kaalub kokku 547,760 kl.

Uus lennukite värvimisviis.

Inglise õhuministeriumi esitajate ees tehti lennukitega, mis värvitud uut moodi, ja mis peavad tegema võimatuks tunda lennuki tüüpi, kurssi, kuhu poole lennuk lendab ja esile tooma optilist pettust lennuki kontuurides. Katse õnnestus hästi: lennuk, tõustes üle 100 meetri kõrgusele, kaotas oma esialgse väljanägemise. Ta nägi välja helikopteri taoline, sest optilise pettuse teel tema kontuurides, oli maa päält näha, nagu omaks lennuk kaks saba.

Prantsusmaa.

Prantsuse lennukite ehitab uue lennukite, mis määratud rasketele pommitus-lennukitele. Lennukite saab asuma mere ääres, Cherbourg'i läheduses ja saab meteoroloogiliselt niivõrd hästi sisse seatud, et säält igal ajal pommituslendusi ette võib võtta. G. M.

Saksamaa eralennuasjanduse edusammud.

Versailles'i rahulepinguga sunniti Saksamaal oma lennukite liitlastele välja andma ehk ärahävitama, ning lennukite tehased olid sama lepingu põhjal sunnitud pirduma nõrgajõuliste lennukite ehitamisega. Et

sõjalennuväe pidamine keelatud, siis läksid sakslased eralennuasjanduse peale üle, ning viimane areneb järjekindlalt.

Kõigis Saksamaa osariikes tuntakse suurt huvi eralennuasjanduse vastu ja aidatakse jõudu mõõda kaasa õhutranspordi kompaniide loomisel, aerodroomide ehitamisel j. n. e.

Nii võeti käesoleval aastal Baadeni osariigi eelarvesse 200.000 Rmk. kaubanduslise lennuasjanduse arendamiseks Baadenis.

Saksamaa eralennuasjanduse juhtivaist jõududest on tähtsamad Aero-Lloyd ja Junkersi nimelised selt-sid.

Praegu tegutsevad Saksamaal järgmised õhuliinid: 1) Berliin—Hannover—Amsterdam (Deutsch. Aero-Lloyd ühenduses Inglise Imperial Airways'ga), 2) Berliin—Königsberg—Kovno—Moskva (Deutsche-Russische Luftverkehrs), 3) Berliin—Kopenhagen (Aero-

A.-G. — sama palju. Need kuuluvad Junkersi gruppi. Aero-Lloydi gruppi kuuluvad: Badische—Pfalzische Luftverk. A.-G., kapitaliga 500 tuhat ja Süddeutsche Aero-Lloyd — kapitaliga 600 tuhat Rmk.

Üldse on Saksamaal tegutemas 13 eralennu-seltsi. Saavutatud tulemuste põhjal on Saksa eralennuasjanduse juhtivad jõud, kelle seas esimesel kohal Junkers, asunud rahvusvahelise õhuvõrgu loomisele, mille teostamist suuremalt jaolt kindlustab Saksa eralennuühisuse grupp, kes enesest kujundab Trans-Euroopa Unioni nimelist kartelli. See kava peab täielikult teostatud saama 1926 aasta lõpuks ja annab Saksamaale tugevama eraõhulaevastiku ilmas.

Kuidas sakslased püüavad tugevat lendurite kontingentsi ettevalmistada, sellest kitjutab „Daily Maili“ Berliini kirjasaatja: „Lennukite tehaste juures tegutsevad 28 lennukooli, peale selle õpetatakse tehnilistes õpeasutustes õpilastele praktilisi teadmisi lennuasjan-

Piirivalve elust.

Piirivalve Mehikoorma raiooni valvurid õppusel.

Lloyd ühenduses Daani Luftvartselskab'iga), 4) Berliin—München—Innsbruck (Lõuan-Saksa Aero-Lloyd), 5) Hamburg—Bremen—Dortmund—Frankfurt—Mannheim—Stuttgart—Zürich (Württemberg. Luftverkehrs ja Badisch-Pfalzische Luftverkehrs), 6) Bremen—Leipzig—Chemnitz—Praaga (Kesk-Saksa Aero-Lloyd), 7) Berliin—Dresden—Praaga—Viin (Sächsische Luftverkehrs), 8) Berliin—Malmö—Kopenhagen—Göteborg—Oslo (Junkers ühenduses Skandinaavia kompaniidega), 9) Berliin—Königsberg—Memel—Riia—Tallinn—Helsinki—Leningrad (Junkers Nord-Europa Union), 10) Berliin—Leipzig—München—Zürich—Genf (Junkers Trans-Europa Union), 11) Frankfurt—Nürnberg—München (sama Union), 12) München—Viin—Budapest (sama Union), 13) Berliin—Hannover—Ruhr (Luftverkehrs-gesellschaft Ruhrgebiet), 14) Frankfurt—Karlsruhe—Zürich (Badisch. Luftverkehrs), 15) Berliin—Breslau—Gleivitz (Sshles. Luftverk.), 16) Berliin—Stockholm (õlennud, Junkers).

Pool ülalnimetatud liinidest on vast hiljuti loodud (Nr. Nr. 4, 5, 6, 7, 13, 14, 15, 16.) ja uuesti loodud eralennuasjanduse seltsid omavad põhikapitalid: Badisch. Luftverk. G. m. b. H. — 350 tuhat Rmk., Schlesich. Luftverk. A.-G. — 400 tuhat, Luftverk. Ges. Ruhrgebiet A.-G. — 2. 050.000 Rmk., Oberschlesich. Luftverk.

dusest. Peaaegu kõigis lennukite tehastes on olemas abinõud, et lühikese aja jooksul võib valmistada moodsaid suurejõulisi metallennukeid. Paljud Saksamaa lennukite tehased on asutatud väljaspool Saksamaad, nagu Venemaal, Daanis, Rootsis, Hollandis j. t. riikides, kus kitsendamata ja kontrollita moodsaid sõjalennukeid valmistatakse, mis ühel heal päeval võivad Saksamaale saadetud saada. „Flight'i“ järele E. M-s.

Suured lennuväe manöövrid Hendonis.

Kuningliku õhujõudude (Royal Air Force) Londoni lennuväljal Hendonis peeti 27. VI. õhuväe kuuendat aasta-paraadi ja manöövrit. Selle eelmänguks oli 50 sõjalennuki demonstreerimine Londoni kohal õhus 25. juuni õhtul. Nii suurt õhulaevastikku nägi London enese kohal esimest korda, mis oli kaks korda suurem, kui 1917 a. juuli kuul Londonie kallaletunginud 25 lennukist koosnev Saksa lennudivisjon.

Lennuväe paraadil viibis kuningas, kuninglik perekond ja valitsus. Samuti oli ilmunud harukordselt palju väljamaa lennuasjanduse eksperte, kus neil võimalus oli vaadata õhuväe osavust ja Inglise lendurite treeningu tagajärgi ning hiilgavat lendu. Lennuväljal olid kogunud lugemata tuhanded pealtvaatajad. Paraa-

dil esinesid 120 lennukit ja ühisel manöövri 4 pommitus-eskadrilli (36 lennukit), kes väiksest kõrgusest raskeid suurejõulisi aviopomme butafoorilisele sõjalaevale pil- dused, mis purustatud lennukite osadest oli ehitatud. Üheks huvitavaks numbriks oli ühe eskadrilli manööver õhus 1000 jala kõrgusel, kusjuures kuningas lennuki- tele radiotelefoniga maapinnalt käsklusi andis, mis ka lennukite juhtidele kuuldav oli. Eskadrillid ristlesid

maapinnalt radiotelefoniga antud komandosõnade jä- rele. Vaatamata kaelamurdvate ja julgete lennunumb- rite ning tormise ilma peale, ei tulnud mingisuguseid õnnetusi ette. Erilist huvi pakkusid ka õhuvõimlemine ja näitlik kallaletung õhust. Kogu paraad ja manööver olid Inglise õhujõudude teguvõime ja osavuse kohta hääks tõenduseks.

E. M-s.

Kõhus.

Sõjaringkonna kohtu otsused.

1919. aastal ilmus sõjaväeteenistusse 2-se diviisi tagavara pataljoni Ernst Sender, kes esines endise Vene sõjaväe noor-leitnandina. Ohvitseri auastme tõenduseks pani ta ette mõned pataljoni staabi doku- mendid ja teenistuslehe osad, kus kirjeldatakse tema tee- nistuse käiku. Nende dokumentide põhjal seati Senderi teenistusleht kokku ja kinnitati vastava komisjoni poolt. Teenistuse ajal Eesti kaitseväes võttis Sender soomus- rongide diviisi ratsasalga ülemana osa, lahingutest San- gaste, Kärstna, Karula, Pikasilla, Leebiku, Tõrva, Helme, Patküla ja Tagepera lahingutest; teenis hiljem vastutavate kohtade peal.

Läinud aastal sai kindlaks tehtud, et Sender ohvit- ser ei ole, vaid valdokumentide abil ekslikult ohvitse- rina teenistusse võetud. Asi tuli ilmsiks selle läbi, et Tartu Aleksandri gümnaasiumist teatati, et Sender mitte 7 klassi pole lõpetanud, vaid 3. klassist välja- heidetud. Ka selgus, et üheski Põhja väerinna käsu- kirjas lipnikkude kooli lõpetajate üle, ei leitud Senderi nime.

Eestis viibivatest ohvitseridest, kes Senderi poolt tähendatud ajal Gatshina lipnikkude kooli olid lõpe- tanud, ei tuunud Senderi nimelisi õpilast. Sender võeti vastutusele temale mitte kuuluvate ohvitseri õiguste omandamise pärast.

Asi tuli 26. juunil s. a. sõjaringkonna kohtus aru- tusele. Ernst Sender, kes al.-kapteni aukraadis taga- vara väkke on lastud, seletas kohtus, et tema siiski Gatshina lipnikkude kooli on lõpetanud, kuid mis- pärast tema nimi päevakäskudes puudub, seda ta sele- tada ei tea. Temale kontrollleerimiseks ette pandud küsi- muste peale lipnikkude kooli õpetajate ja õpeainete üle andis ebaõigeid vastuseid, mis veel rohkem kaht- lemist tema vastu tekitas.

Kohus mõistis Ernst Senderi 8. kuuks türmi, ühes kõigi iseeraliste õiguste kaotamisega ja ohvitseri auastme äravõtmisega, kuid arvesse võttes, et Sender ohvitseri kohtadel teenides ja mitmetest lahingutest osaõtmisega täielikku andeksandmist on ärateeninud, otsustas kohus Vabariigi valitsuse ees esineda karis- tusest vabastamise ettepanekuga, ja temalt ainult ohvitseri kutse ära võtta.

* * *

Januaris 1924 a. määrati reamees Filipp Saija N. suurtükiväe rügemendi ühe patarei varahoidjaks. Märtsi kuu algul varaaiaata revideerides tuli ilmsiks, et puuduvad mõned asjad ja muu seas ka üks automaat revolver ühes 179 padrunita.

Enne revideerimist lahkus Saija salaja omast väe- osast ja, nagu kindlaks tehti, põgenes üle piiri N.Vene- maale.

Samal aastal tuli Saija Venemaalt uuesti tagasi. Ülekuulamisel seletas ta, et puuduvad asjad osalt ära müünud, osalt ise ära tarvitanud, samuti müünud ka revolvri tundmata isikule. Venemaale põgenenud ta ühe teise väejooksikuga, kes seal maha lastud; teda peetud aga kuude viisi kinni ja mõistetud pärast sunni- tööle, kust tal korda läinud ära põgeneda.

Sõjaringkonnakohus leidis reamehe Filipp Saija süüdi olevat temale teenistuse alal usaldatud sõja- riista müümises ja väejooksikuses ning mõistis ta kõigi õiguste kaotusga 4 aastaks sunnitööle.

A. L.

Kroonika.

— Hakkas maksma Vabadussõjas langenute hau- dade korrashoidmise seadus, mille järele jäädvustatakse langenute sõjaväelaste sõjaväljahauad. Haudade asupaikade kindlaks tegemine on vallaomavalitsuste kohus. Omanikud, kelle maa peal hauad asuvad, on kohustatud omavalitsustele haudade ülestegemiseks ning korraldamiseks ligipääsu võimaldama. Tarbe- korral antakse vallaomavalitsustele haudade korrashoid- miseks toetust siseministeeriumi eelarve järele. Vaba- dussõjas langenute välstriikide kodanikkude sõja- väljahauad peetakse korras sellekohaste rahvusva- heliste lepingute alusel valitsuse ja välisriikide vahel. Seaduse teostamisel annab täiendavaid määrusi sise- minister.

— 5. juulil avati Kose surnuaial vabadus- ja ilmasõjas langenud sõdurite mälestussammas. Ava- miskõne pidas A. Rebassov. Mängis mereväe orkestri osa. Sõjaministeeriumi poolt pani pärja major Laurits. Auvahtidena seisid samba juures Kose kaitseleitlased. Mälestussammas on ehitatud Saaremaa marmorist, 4,6 mtr. kõrge; läks maksma veerand miljoni. Samba ühe küljele on mustale marmortahvlile raiutud vaba- dussõjas langenute nimed — 36 surma saanud, 4 jäljeta kadunud, teisel küljel on samasugusel tahvil ilma- sõjas langenute 152 nime.

— Samal päeval avati ka vabadussõjas lange- nute mälestussammas Puhjas. Mälestussammas on

valmistatud kunstnik Starkopfi kavandi järele ja läks umbes 400.000 marka maksma. Samba kõrgus 12½ jalga. Esikülje reljeef kujutab lahingvalmis ratsamehi, mille all salm H. Visnapuu luuletusest:

„Töö, mure, laulu vaba kodumaa
Jää vabaks saa, jää seisma saa!“

§õjaministeeriumi nimel pani pärja kolonel A. Simon.

— Vabariigi Valitsuse otsusel kutsutakse tänavu 1. juulist kuni 1 oktoobrini õppuste otstarbeks teenistusse reserv ohvitseride kaheks kuuks ja reserv veltvebleid ning allohvitseride üheks kuuks. Kutsutavate ohvitseride nimed ja sõdurite väe ning eriala liigid ja aastakäigud ning õppusele ilmumise tähtpäevad määrab kindlaks sõjaminister. Ühtlasi võttis Vab. Valitsus vastu seaduse, millega kindlaks määratakse reserv- ja maakaitseväelaste kraamiga varustamise kord ja alused kaitseväge õppuste puhul.

— Vab. Valitsus kinnitas Petseri laske- ja laagripiltsi maamöödu plaani ja otsustas riigikogule esitada seaduseelnõu tarvilise maaala võõrandamise kohta.

— Varemalt parandati meie sõjalaevu väljamaa dokkides. Tänavu sünnib see aga sadamatehase koostatud dokis, mis selle ülesandega õige hästi toime saab. M/r. „Vambola“ juures on kõik tarvilised paranduseu juba tehtud, temale järgnes m/r. „Lennuk“.

— 2. juulil andis Eesti saadik Budapestis A. Hellat Ungari Riigivalitseja Horthyle üle Vabaduse risti.

— Meie sõjalaevastik sõitis Muhu väina suvistele õppustele ja manöövritele.

— 30 juunist 2 juulini, ühel ajal Haapsalu kuurordi 100-aastase juubeliga, peeti Haapsalus 4 üleriiklist arstide päeva, millest 42 arsti osa võttis.

— Põhja Ameerika Ühisriikide iseseisvuse aasta päeva puhul, 4 juulil, saatis Riigivanem Ühisriikide president Coolidge'ile õnnesoovi telegrammi. Samuti saatis välisminister telegrammi Ühisriikide esitajale Balti mail Colemanile Riiga.

— Vab. Valitsus võttis vastu seadluse, mille järele maksetakse päevaraha 1% suuruses kuupalgast kõikidele Vene piiriäärsees maaribas asuvates piirivalve osades teenivatele ohvitseridele ja valvuritele. Seadlus hakkab maksma 1. maist s.a.

— Nelja välisministri — Eesti, Poola, Läti, Soome — konverents algab Tallinnas 25. augustil.

— Põllutöoministeeriumi maaparanduse nõukogu määras maaparanduse laenust põllumeestele laenu 8 miljoni marga suuruses.

— Jalgpalli maavõistluses Kaunases 28 juunil võitis Eesti Leedud 1:0. Linnade võistlus Tallinn-Kaunas lõppes 4:1, Tallinna kasuks. Eesti-Soome maavõistlus Tallinnas 5 juulil tõi Eestile võidu 2:0.

— Erasikuna Skandinaavia ja Balti riikides olles ringreisil viibis Tallinnas Prantsuse parlamendi väliskomisjoni liige Bastid.

— Riigi statistika keskbüroo korraldusel on praegu käimas tänavune maade statistiline arvestamine ühes teadete kogumisega koduloomade ja põllumajanduse riistade ning masinate arvu kohta.

— Vab. Valitsus kinnitas vangimajade peavalitsuse ja temale alluvate asutuste ametnikkude ja teenijate uue vormiriide. Uus vorm on mustast riidest õlalappidega ja värviliste kantidega, millel teenistuse astmed.

— Riigikassa teatel oli 1 juuniks riigiraha ringjooksus emissiooni arvel olevaid rahamärke 1.480.359.993 marka 65 penni, vahetusraha 118.214.730 marka ja kassaveksleid 430.000 marka.

— 50 Eesti riigiteenijat tegid külaskäigu Riiga ja Riia randa. Ka korraldati sel puhul Riia jalgpalliklubiga jalgpalli võistlus.

— Norraga kavatakse enamsoodustuse põhimõttel sõlmida kaubalepingut.

— 7. juulil jõudsid Stockholmist Tallinna umbes 60 huvireisijat. Külaskäigu korraldajaks on Eesti-Rootsi ühing Stockholmis. Külaliste hulgas on mitmed tähtsad Rootsi poliitika ja seltskonna tegelased ning ajakirjanikud.

— Tallinna telefoni keskjaam ehitatakse ümber automaatsüsteemiliseks. Töö läheb maksma 130 milj. marka. Tulu loodetakse juba esimesel aastal 27 miljoni marka.

— Eestist väljaveetavad kalakaubad seatakse kontrolli alla, et kõrvaldada alaväärtusliste kalakaupade väliturule peasemist. Väljaveetavate kalakaupade kontrolli määruste väljatöötamine on kaubandus-tööstusministeeriumi hooleks.

— Pankroti jäänud Harju panga kahjud ulatavad 168 miljoni margani. Hoiusummad alla 50.000 marga maksetakse pankade nõukogu otsuse põhjal täielikult välja, milleks läheb umbes 5 milj. marka. Selle kahjusumma jaotavad omavahel erapangad.

— Vab. Valitsus kinnitas kultuurkapitali sihtkapitaalide eelarved 1925 aasta peale. Peale kultuurkapitali tarvitamise korra kindlaksmääramise maksetakse üksikutele sihtkapitali valitsustele välja kinnitatud eelarve summad. Kultuurkapital on praegu suur 30.443.134 marka.

— Asunikude liidu juhatus on saatnud Riigivanemale märgukirja 50% riigimaade rendi kõrgenduse asjus, paludes selle ärajätmist asunikude raske majanduslise olukorra tõttu.

— Võrus peeti 4. ja 5. juulil Võru-Petserimaa laulu- pidu, mis õnnestas nii ettekannete poolest kui ka aineliselt. Osa võttis 30 sega-, 8 meeste ja 5 pasunakoori, kokku üle 1300 tegelasega.

— 7 skp. uppis Jägala jõkke S. Ü. Ö. kadettide patarei van. portupei kadett Karl Ränkel.

— 4 skp. sai uppumise läbi õnnetut surma m/r. „Vambola“ 2 j. madrus Harald Rosenberg, keda suplemise ajal kramp tabas.

— Raudtee 100 aastast juubelit pühitseti Inglismaal 2 juulil pidulikult Stockten-Darlington liinil. Oli korraldatud ajalooline rongide liikumine, mida vedas 102 a. vanune vedur.

— Ameerikas, Kalifornias oli suurem maavärise mine. Santa Barbara linn on täielikult hävitatud. Surma oli saanud palju inimesi. Varanduslised kahjud on määratu suured.

— Lõuna-Poolamaad tabas kohutav veeuputus. Kogu Lõuna-Poolamaa sarnaneb merele, kust ainult saared välja paistavad. Raudtee ühendus on katkestatud. Kannatanud on umbkaudsel 200.000 perekonda. Korraldati riiklik ja ühiskondlik abiandmine. Uputusele järgnesid külmad ilmad ja lumesajud. Hukkus palju loomi. Kannatasid ka viljapõllud ja puud.

— Helsingis juhtus haruldane lennuõnnetus. Mootori seismajäämisel kukkus „Junkersi“ tüüpi lennuk linna tänavale ja seda nii õnnelikult, et kõik 4 sõitjat terveks jäid.

— Meie piirivalve tabas Peipsiääres 3 punaväelast, kes täies sõjavarususes paadiga üle järve Eestisse olid tulnud.

— Venes korraldati järjekorraline „pantvangide protsess“ seekord Saksa alamatele, et saada vahetus-

kaupa Leipzigis kinnimõistetud kommunistitele. Kolme Saksa üliõpilast — Ditmari, Volschti ja Kindermanni süüdistati terroristlikes kavatsustes. „Kohus“ mõistis kõik surma. Otsus tekitas Saksamaal suurt pahameelt, nõutakse koguni diplomaatise vahekorra lõpetamist. Saksa valitsus esines protestiga. Tähendada tuleb veel, et tsheka telgitaguse töö tagajärjena kaebaalune Ditmar kohtus provokatsioonilisi avaldusi tegi ja et Vene telegraafi-agentur protsessiga ühenduses ka Eestit katsus riivata. O. K.

Küsimused ja kostused.

Küsimus Nr. 71. Kas sõjaväe teenistuses võib üks üleajateenija teisele üleajateenijale peale panna distsiplinaarselt karistust, kui viimane on teenistuse alal esimesele alluv, näit.: määrata toimkonda, kasarmu ehk kartsert, aresti j. n. e.?

Vastus: Veltveebritel ja rühma allohvitseridel on õigus alluvatele rivi-üleajateenijatele teha vaid märkusi ja noomitusi (vaata distsipl. määrust. § 23¹). Suuremaid distsiplinaarseid karistusi võivad määrata järkjärgult ainult kõrgemad ülemused.

Küsimus Nr. 72. On majandus-administratiiv kutseliiki üleviitud ohvitserid kohustatud läbitegema rahuaegsed ohvitseride kursused?

Vastus: Küsimus on praegu lõpulikult otsustamata.

Küsimus Nr. 73. Kas saab ohvitseride karistusi, mis käsukirjaga avaldamata, kiidu-karistuse raamatusse kanda?

Vastus: Peale suusõnaliste märkuste ja noomituste kantakse kõik teised distsiplinaarsed karistused raamatusse (vaata distsipl. määrustiku § 89).

Küsimus Nr. 74. Kas on kaitseväe teenistuses seisval Vabadusristi kavaleril õigus risti igal ajal rinnal kanda, kui ta seda soovib?

2. Kas võib keegi ja kes nimelt sarnast märkust temale teha, et Vabadusristi ei tohi kanda teenistuskohuste täitmistel?

3. Millal on Vabadusristi kavaler kohustatud risti kandma?

Vastus: 1. On õigus igal ajal kanda.

2. Ei või keegi sellesarnast märkust teha. Avaldub aga tehtud märkuses lugupidamatus Vabadusristi vastu, karistatakse süüdlast vangistusega kuni 6 kuuni (vaata „Võimumärkide ja Vabadusristide kaitseseadus“ — R. T. Nr. 139 — 24 a.).

3. Vaata „Juhtnõõrid maaväe ohvitseride, sv. ametnikkude ja üleajateenijate vormi kandmise kohta“ §§13—18 ja 19—31. (sõmini ksk. Nr. 332 — 24 a. lisa).

Küsimus Nr. 75. Astusin 1. septembril 1923 aastal sõjakooli, kust lahkusin 3. septembril 1924 aastal üheaastase seal viibimise järele; 3. septembrist 1924 a. kuni 1. juulini 1925 aastani olen teeninud linna komandantuuris.

Kui palju aega tuleb mul kaitseväes sundusliselt teenida ja millal vabastatakse mind sunduslisest kaitseväe teenistusest?

Vastus: Kui olete viibinud 1. IX. 23 a. kuni 3. IX. 24 a. kadetina sõjakooli üldklassis, siis on Teil tarvis teenida üldse 18 kuud sundusliku aega + 18 kuud sõjakoolis viibimise aja eest, kokku 36 kuud. Järjekult võiksite siis tegelikult teenistusest vabaneda 1. sept 1926 a.

Kui aga Teie viibisite 1. IX. 23 a. kuni 3. IX. 24 a. kadetina sõjakooli eriklassis, siis sõjakoolis viibimise aeg Teie sundusliku tegeliku kaitseväeteenistuse aja arvele ei loeta ja Teie peate peale sõjakoolist väljaastumise ärateenima 18 kuud sunduslist aega. Seega võiksite viimasel juhtumisel teenistusest vabaneda 4. aprillil 1926 a.

Õiendus: R. T. 1921 a. Nr. 71 seadus Nr. 101, R. T. 1925 a. Nr. 109-110 seadus Nr. 58 ja sõmini käsu-kiri 1920 a. Nr. 1204.

Ilmumas

Kindralstaabi VI. osakonna väljaandel

Lennuasjandus.

Raamatus leiavad käsitamist kõik tähtsamad lennuasjandusse puutuvad küsimused. Teos on kokkuseatud kõige uuematel andmetel ja sisaldab palju pilte ja joonistusi.

„Sõduri“ tellijatele.

Palume neid „Sõduri“ tellijaid, kellel tellimise raha veel tasumata, seda lähemal ajal talitusele lahkesti ära maksta.

„Sõduri“ talitus.

Kaitseliitlane.

Häirest.

Kõik suured väejuhid ja sõjateoreetikud on allakriipsutanud ootamatuse ja ajaelemendi tähtsust võitluses. Mõõdalastud silmapilk lahingus ei kordu enam ialgi, arvas Napoleon. Eriti tähtis on vältida ootamatust ja õieti kasutada aega võitluse algusel: siin võib õieti loodud ootamatus võidu anda nõrgemale; aga mõõdalastud silmapilk vahel ei võimaldagi võitluse astumist.

Keda üldine olukord on asetanud kaitseja ossa, sellelt nõuab ta erilist valvet ja õigeaegset valmisolekut, mida võiks saavutada hästi organiseeritud luurega; õigeaegse ja tarvilise jõu koondamisega ning selle koondatud jõu õigeaegse ja õiges suunas tegevusse panekuga.

Eesti kaitseliit sündis uuesti peale 1. detsembril 1924. Pealetungijate moraalne ja arvuline mõrkus, olgugi et neil ootamatust läks korda läbi viia, ja kaitsjate kõrge moraalne ja arvuline ülekaal päästis riigi 1. detsembril katastroofist.

Uuset sündinud kaitseliit on Eesti kaitsejate jõudu suurendanud, eriti 1. detsembrile samaste väljaastumiste ärahoidmiseks.

Pisides nagu ennemgi kaitseja osas, puudub meie tegevuse algusmomendi kindlaksmääramise täpne alus ja sellepärast peame, et vältida ootamatust pealetungijate poolt, eriti valvel olema ja õigel ajal võitlusse astuma.

Kaitseliitlased on laiali linnades ja maal. Häire, mis kindlustaks võimalikult suurema protsendi kaitseliitlaste väljakutset, vääriks sellepärast erilist tähelepanu. Koondumine häire järele on ülitahtis suuremais *isotrumites, nagu Tallinn, Tartu jno.*

Kaitseliidu kõrgem juhatus on häire peale tõsist tähelepanu pööranud. Nagu 9. juulil ajalehtedes teatati, lõppevat häire proovid; järgmine häire kuulutaks juba tõsist hädahoitu. Kodanikke kututati kaitseliidu juhatus poolt üles harjutama kuulmist häire vastuvõtteks. Olgugi, et kodanikud olid hoiatatud päeva ja tunni suhtes, ei läinud kõikidel korda harjutada oma kuulmist sireenide kaebliku „hüvvuga“.

Uskudes sireenide häälejõu sisse, oodati häiret, kuid... selgus, et igast Tallinna maja paksust müürist ja aknatest ei tungi sireeni hüüd läbi. Astudes tänavale, võis kella 21.30–22.00 tõesti kuulda kahe sireeni hüüdu: üks öudselt kaebav, teine saatanlikult kirkav. Kes teab, millal see tõsine häire tuleb — võib

olla just siis, kui kodanikud kõige vähem on hoiatatud, kui kõik, kes kohustatud häiret vastu võtma, puhkavad tööst.

Järeldus on üks — sireenidest on häireks vähe. Tarvis mitmekesistada alarmi abinõusid. Tarvis kombineerida neid nii, et kõik inimeste meeled võiks signaali vastu võtta; tarvis asetada häire p. p. üle linna ja maa nii, et üks kutsus teist tegevusse.

Kas häire abinõud tarvilisel momendil funktsioneerumast ei keeldu, selleks tuleks eriti vali kontroll sisse seada.

Pstikoloogiliselt on ülitahtis milliste signaalidega võitlusse kutsutakse. Võtame näiteks auväärt kodaniku, kes ühel porisel sügise õöl saab äratatud kaeblikust sireeni häälest. Ta vaatab porisele tänavale ja hakkab kiirelt korraldama end kohuste täitmisele. Seal pistab hüüdma tema omas soojas toas üksteine sireen, s. o. armastaja naine (väljaarvatud juhul, kui naine on kaitseliitlane).

Hädahoju momendil ei ole ka kõige mehisem mees küllalt mehine, sellepärast oleks mittetähepanelikkus otse ülekoos võitlusseastuja meeleolu loomisel.

Endistes sõdades, kus tuli võidelda silm silma vastu, just nagu nüüd, võib olla, mässude puhul, tõsteti võitlejate meeleolu sõjakate hüüetega, võitlusse kiskuvate muusika helidega j. n. e. Häire signaalide valikul tuleks ka seda arvesse võtta.

Võtame sellesama sügisõise häire võitlusväli on valgustatud proshektorite ja raketidega... õnnelik abeilumees ärkaks, sest häireks määratud explosioonid (suurtüki paugud, või muu) väristaksid ta aknaruute ja voodit.

Kiriku tornist kõlab kella hõbehelin, hütavad kaksireeniid, kuid nende hüüd ei ole ainuvalitsev.

Võitlussarv kutsub julgeid, elektrikellad helisevad... Leidlik mõistus võiks palju kombineerida. Igatahes häire abinõude mitmekesidus garanteeriks, et suurem protsent neid, kes on kohustatud tegevusse astuma, seda võiks täita.

Häire signaalidelt tuleks üldse nõuda, et neis oleks rohkem jõudu, elevust ja võitlusse kutsuvat.

Milline meelekibedus võiks muidu vallata ausat kodukaitsjat, kui tema võitlusväljale hiljaksjäämine oleks tingitud ainult puudulikust häirest, olgugi et ilmunutel juba korda oleks läinud olukorda päästa.

Kihomäe.

Soome kaitseliit.

L. L.

Kaitseliitude tekkimine ja nende algtegevus.

Soome kaitseliitude (Suomen-Suojeluskunnat) organisatsioon tekkis 1917 a. Vene revolutsiooni järele. Tol ajal asusid Soome iseseisvuse juhid tarvilise kaitseorganisatsiooni loomisele. Selleks asutati keskjuhatus „A. K.“ nime all ning sellele alluv n. n. „Uusi Metsätoimisto“.

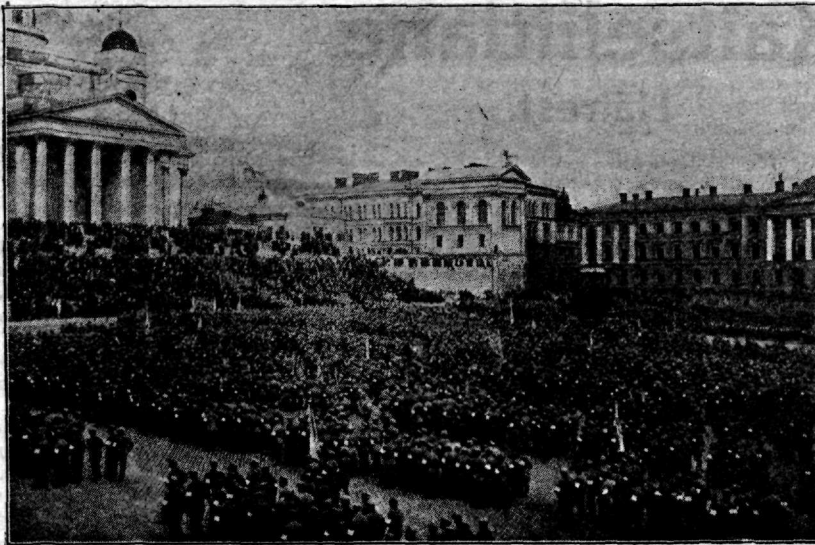
Maa jaotati 23 ringkonda, mis ligikaudu vastab kaitseliitude praegusele territoriaalsele jaotusele. Ringkondade tegevuse juhtimiseks valiti ustavad mehed, kelle ülesandeks oli korraldada koha pääl lahingu üksusi. Alguses tegutseti salaja, tuletõrje ja spordi seltside

nime all, kuid juba sama aasta lõpul esinesid paljud neist avalikkude kaitseliitudena.

Kaitseliitudesse astusid mehed igast rahvakihist, sest selle organisatsiooni pääeesmärgiks oli Soome Vene ikke alt vabastamine, — eesmärk, mis igale soomlasele nii arusaadav ja omane.

Kui Venemaal enamtus võimule pääsis ja mõned Soome tööliste juhid enamlastega ühinesid — puhkes Soomes kodusõda lahti. Siis oli noor kaitseliitude organisatsioon esimene, kes väljaastus isamaa kaitseks Vene röövbande ja oma „punakaardi“ vastu.

Tol ajal oli Soome kaitseliitude organisatsioon 37.750 meest suur, kuid sõjaliselt vähe ettevalmis-

Soome kaitseliidust.

Suur kaitseliidu paraad
Helsingis 16 mail 1925.

tatud. Mehed olid õpetamata, sest puudusid vilunud õpetajad ja juhid. Kaitseliitude ridades olid ainult mõned üksikud end. Soome sõjaväe ohvitserid, kuid nendegi sõjalised teadmised olid vananenud, sest 1905 a. saadik puudus Soomes oma sõjavägi.

Alles aasta lõpu poole jõudis kodumaale osa maailma sõjast osavõtnud jäägreid, kes kohe kaitseliitude õpetamisele ja juhtimisele asusid.

Vähe hiljem korraldati lühikese ajalised päälükete kursused, mis umb. 200 noort juhti andsid.

Veel suuremat puudust tunti relvadest. Kaitseliitude algpäevil oli ainult väike osa relvastatud, kuid needki suuremalt jaolt jahipüssidega, revolvriga ja püstolitega. Ainult mõned sajad olid varustatud Vene vintpüssidega, missugused salaja Venesõduritelt ostetud. Alles 1917 a. lõpul õnnestus Keskjuhatusel salaja väljamaalt sissetuua laadungi sõjavarustust, — muu seas 6500 püssi, 25 kuulipildujat, 5.500 käsigranaati ja 2½ miljoni padrunit.

Selle vähese relvastusega ning puudulikult õpetatult asusid Soome kaitseliidud isamaa kaitsmisele, kuid meeste isamaa armastus ja moraalne jõud oli suur ning õhutasid neid kangelastegudele.

Vabadussõja algul kuulutas Soome valitsus kaitseliidud valitsuse vägedeks. Tol ajal oli kaitseliit ja kaitsevägi üks ja seesama. Need vabatahtlikud, kes 1917 a. kevadel ja suvel olid kaitseliitudesse astunud, moodustasid nüüd tuuma, mille ümber kogusid esimesed väeosad.

Need väeosad kaitsesid ülemaalist fronti, mille taga Soome valge armee loodi. Selles valges armees võitlesid vabatahtlikkude kaitseliitlaste ning kutsekohuslaste üksused külg külje kõrval ühise vaenlase vastu.

Vabadussõja järele asuti Soome sõjaväe ümberkorraldamisele, kus juures kaitseliitude pääle enam suuremat tähelepanu ei pööratud, mille tõttu nad 1918 kevadel ja suvel oma tegevuse peaaegu katkestasid.

Kuid sama aasta sügisel kinnitas Soome valitsus kaitseliitude põhikirja, ning liidud algasid uuesti tegevust. Kaitseliidud asutati peaaegu igasse maanurka, ning peagi olid kaitseliidud sõjaväele abiks ning toeks. Suuremates garnisooni kohtades aitasid nad sõjaväel vahiteenistust kanda, ning 1918—1919 talvel olid nad ka piirivalve teenistusel abiks. Niisamuti ka järgmistel 1920—21 aastatel aitasid nad sõjaväe vahiteenistuses ja võtsid juba osa sõjaväe manöövrimest.

1922 talvel, kui Karjalas Vene vastane mäss lahti puhkes ja Vene rööv-salgad Soome piiri ähvardasid, olid kaitseliidud piirikaitse tegevuses.

Ning teie kahtlust, et ka tulevikus, uue hädaohu tekkimisel Soome kaitseliidud sõjaväega ühinevad ja ühinedes sinna kaasa toovad värskendatud isamaa armastuse ja enese ohverdamise aateid — tundmused, mille põhjal on tekkinud Soome kaitseliidud.

Kaitseliitude arenemine.

Ehk küll kaitseliidud juba vabadussõja algul valitsuse vägedeks kuulutati, — sellega ametlikuks organisatsiooniks, kuid praeguse korralduse juure on nad alles paljude muudatuste järele välja jõudnud.

Esimene kaitseliitude põhikirja, mis nende tegevusala kindlaks määras, kinnitati Soome valitsuse poolt 1918 a. augustil. Selle järele kujunesid kaitseliidud usatavate riigikodanikkude vabatahtlikuks sõjaväeliseks organisatsiooniks, mille ülesandeks rahva kaitsejõu suurendamine ja seadusliku riigikorra kaitsmine. Tema tegevusalasse kuulus ka sõjaväelise kasvatuse andmine kodanikkudele, võimlemise ja spordi arendamine ning rahvuslase tunde õhutamine.

Kaitseliitude organisatsioonis seati sisse sõjaväeline rivi jaotus. Iseseisva üksusena toimus piirkonna „Kaitseliit“, — kuhu kuulusid ühes piirkonnas asuvad kaitseliitlased. Kaitseliidu ülemaks oli valitsuse palgaline, rahvaväe ülema poolt määratud päalik, ja temale abiks ühe aasta pääle piirkonna poolt valitud 3-e liikmeline staap.

Kaitseliidud, (piirkonnad) liideti rahvaväe ülemate tegevuspiiride järele kaitseliidu ringkondadeks, mis otskohe rahvaväe ülemale allusid. Rahvaväe ülematel olid abiks üheks aastaks valitud 3-e liikmelised staabid.

Kaitseliitude ringkonnad moodustasid üldise kaitseliitude organisatsiooni, mille ülipäälikuks oli sõjaminister.

Tegelikult osutus aga see järjestus mitteotstarbekohaseks. Nimelt olid rahvaväe ülemad oma otsekoheste ülesannete täitmisel liiga seotud, nii et neil võimalik polnud kaitseliitude pääle tarvilikku tähelepanu pöörata. Päälegi olid kaitseliitude ringkonnad liiga laialdased.

Selle tõttu muudeti 1918 lõpul kaitseliitude põhikirja. Kaitseliidud eraldati rahvaväe ülemate tegevusest, määrati kindlaks uued kaitseliitude ringkonnad ning nimetati neile palgalised päalikud. Sõjaministerriumi juure asutati eriline kaitseliidu osakond oma juhatajaga.

Tol ajal, 1918 a. lõpul ja 1919 a. algul, oli Soome kaitseliitude organisatsioonis 526 üksikut kaitseliitu umbes 60.000 liikmega.

Soome kaitse- liidust.

„Lottad“ manöövritel.

liitu, kellega paralleelselt ei töötaks „Lotta Svärdi“ ühing.

„Lotta Svärdi“ ühing jaguneb nagu kaitseliidudki piirkondadeks ja ringkondadeks. Ühingu tegevust juhib keskuhatuse, kes kaitseliitude ülemjuhatajale allub. Ühing, milles praegu üle 30.000 liikme, töötab täiesti iseseisvalt ja ainult kaitseliidu töös allub selle ülemjuhatajale.

„Lotta Svärdi“ ühing jaguneb tegevuse järele: sanitäär-, toitlus-, varustus- ja korjandus osakondadeks. Sanitäärosakondadesse kuuluvad „Lottad“ on erilistel kursustel haige ravitsejateks ettevalmistatud. Nende ülesannetesse kuulub ka arstlike tarbeainete muretsemine ja valmistamine.

Peale selle korraldab sanitäärosakond välja haigemajad. Igas ringkonnas on osakond asutanud „esimese abi“ ambulantsi ja varustanud kaitseliitlasi „esimese abi“ sidumismaterjaliga.

Toitlusosakond hoolitseb tarbekorral kaitseliitlaste toitluse eest paraadidel, harjutustel ja manöövritel.

Varustusosakond valmistab kõik need riide ja varustuse tarbed, mis kodus võimalik teha.

Selleks on „Lottade“ ringkondades asutatud rätsepa töötoad, kus kaitseliitlastele tarvilist riide varustust valmistatakse.

Korjandusosakond hangib kaitseliitudele rahalist toetust, selleks korraldades loteriisid, korjandusi ja pidusid. Korjandusosakond on kaitseliidule oma tegevusega õige tuntavat abi annud.

„Lottade“ ülesannete hõlbustamiseks on korraldatud mitmesuguseid kursusi, eestkätt sanitäär kursusi vilunud arstide juhatusel, ning keedu ja õmblus kursusi, kus „Lottasid“ nende tegevusele vastavalt ettevalmistatakse.

Sõjagaasi kaitse.

D. Buxhoeveden.

(Lõpp).

Inglastel ja ameeriklastel olid maskid välispoolt vaadatuna, täitsa Saksa omad, kuid respiraator ei kinnitatud maski külge mitte otse, vaid pika hingamise toruga, mis võimaldas respiraatori kandmist, kas rinnal või pahemal küljel öla all. Respiraatori kuju oli teine, tema ruum-ala Saksa omast suurem. Ainete koosseisus suurt vahet ei ole. Siiski oli hingamise printsiip nendes aparatuurides teine. Kahjuliku ruumi kõrvaldamiseks tuli kandjal ainult läbi suu hingata, nina pigistati klambri abil kinni. Respiraatori suurema ruum-ala ja pika hingamise toru tõttu oleks kahjulik ruum, et pendlihingamist võimaldada, nendes liig suur olnud. Läbi suu hingamine nõudis respiraatorilt kaht ventiili, mis õhuvoolamisel automaatselt töötasid, ja nimelt sissehingamisel üks avanes teine sulus, nii et õhk kopsudesse ainult läbi respiraatori ruumi sattus. Väljahingamisel töötasid ventiilid vastupidiselt, esimene sulgus ja ei lasknud õhku respiraatori ruumi tungida, kus juures teine jällegi avanes ja väljahingatud õhu lasi otse välja voolata. Et väljahingatud niiske õhk üldse maski ruumi ei sattunud, oli inglismaskidel prilliklaaside määrimine nähtus väga väikene. Kandja pidas kogu aja suus kummlipsu, mis ühendatud oli respiraatori hingamise toruga ja väljahingamise ventiiliga. Inglise

aparatuuridel on suulipsu hoidmine suus ja nina kinni pigistamine kõige halvem nähtus ning harjumata inimesel väga tülitav ja maski kauemat aega kanda — hirmus raske. Ameeriklased varustasid algusel oma sõjaväge Inglise aparatuuridega, siis leidsid, et hingamise printsiip nendes pole otstarbekohane. Rahuaegsetes maskides on see muudetud ja hingamine nendes loomulik, kus juures siiski väljahingatud õhk mitte läbi respiraatori ei voola, vaid läbi ventiili otse õhku. Prilliklaaside määrimise kõrvaldamiseks on maskis vahesein, mis lahutab nina ja suu ruumi silma ruumist, nii et väljahingatud veeaur üldse ei puutu prilliklaasi. See printsiip on Saksa uuemates „Optalix“ maskides 1924.a. läbiviidud ja teised riigid vist järgnevad sellele.

Gaas, mis sõjaajal väga kardetav, oli süsinikhapend CO ehk nii nimet. ahju ving. Sõjagaasina teda otse ei tarvitatud, seks on ta liiga kerge erikaaluga. Siiski on teda sõjaväljal vahest rohekesti leida, mida aroomaatsed lõhkeained plahvatamisel tekitavad. Ving on aga väga kardetav mürk, ja ta tungib läbi kõikide viimase sõjaajal olevate respiraatorite. Uuemate andmete järele on kordaläänud valmistada respiraatorid, mis ka selle kardetava gaasi täielikult adsorbeerivad. Selle gaasi pärast tuli sõjaväge, mis pääle miini plahvatust galle-

riides töötasid, varustada hapniku aparaatidega, milised olid aga väga rasked ja suured riistad.

Meie näeme, et sõjagaasi edenemisega, ka kaitse suur edu oli, kuid iga kaitseabinõu, olgu ta kõige ideaalsem, kandmine tülitab ja raskendab sõdimist. Selle pärast on kaitseprintsipibis veel üks tähtis punkt, ja nimelt, et sõjavägi oleks hästi tuttav aparaatidega ja oskaks temas kõik sõjaväe harjutused läbiviia. Selles seisab ja on ka sõjagaasi kõige suurem tähtsus, et ta vaenlast sunnib maskides sõdima. Kes aga tahab sõjagaasi mõju oma sõjaväe päale vähendada, peab rahuaajal kõik sõjaväe harjutused ja õppused maskides tege-ma. Ainult siis, kui sõjavägi rahuaajal oma ülesannet m a s k i s hästi täidab, võib sõjaajal tema päale loota ja on kaitse kindlam ja surmavus sõjaväes väiksem.

Sellega, et ainult hingamise orgaane ja silmi sõjagaasi vastu kaitsta, ei lõpe veel individuaalne kaitse. Me näeme, et 1917 a. sakslaste poolt tarvitati sõjagaasina vedelikku, mis inimese nahale mõjus. Tema mõjust tekkisid nahale rasked haavad, mis sõjaväelase mitmeks kuuks rivist välja löi. Selle aine mõju vastu ei leitud kuni sõjalõpuni hääd kaitset ja vist ka tulevikus on raske inimest niisuguste ainete vastu kaitsta. Kui oleks võimalik inimesi hermeetiliselt eraldada atmosfäärilisest õhust, oleks küsimus kohe lahendatud. Inimene ei hinga aga mitte ainult läbi kopsude, vaid ka läbi naha. Suleme inimest väiksesse ruumi ja eraldame välimisest õhust — inimene sureb hapniku puuduse, olgugi et tema pää on väljaspool ruumi, nii et inimene

vabalt saaks kopsude abil hingata. Inimest seesuguse aine vastu kaitsta, tuleb leida aine, millega sõjaväe riideid imprigneeritakse ja mis sõjagaasi kinnihoiab, aga hapniku vabalt läbi laseb. Inimest tuleb täitsa suleda niisugusesse riidesoomusesse, kus pää, käed ja jalad ka temaga kaitstud. Ainult niisugune aine ja riie võimaldab tulevikus sõjaväele viibimist yperiidi taolisest aineest gaasitatud raioonis. Maailma sõjas näeme, et kaitse puudumisel dikloretüülsulfiidiga*) gaasitatud koht kohe maha jäät.

Ameeriklased tarvitasid sõjalõpul yperiidi vastu määret, millega sõjaväelased kogu naha sisemäärisid ja mis yperiidi mõju nahale võrdlemisi hästi paraliseeris. Määre seisis koos tsinkhapendist, lina õlist, lanoliinist ja searasvast. Siiski pole niisugune määre otstarbekohane, sest siis peab sõjavägi alati sisse-määritud olema. Sisemäärimist siis ettevõtta, kui sõjavägi yperiidi sattub, on hilja.

Kaitset tulevikus rahuloldavalt läbiviia on väga raske, ripub peaaesjalikult sellest ära, mis aineid tarvitatakse tulevikus sõjagaasina. Sõjagaas on hirmus relv, kui sõjavägi temaga kokkupuutub kaitse-mata ehk harjumata, — kuid samuti aga mittekardetav relv, kui sõjavägi hästi kaitstud ja gaasi vastu hästi distsiplineeritud.

*) Dikloretüülsulfiid — sõjavägedes tuntud yperiidi, sinepigaasi, või gelbkreuzi nime all.

Okkaid kaitseliidu organiseerimises maal.

Ajalehtedes ilmuvad kaitseliidu organiseerimise kohta kirjeldused ainult roosilistes värvides. Kõrvalt vaadates näib nagu oleks iga pool üle maa kõik kõige paremas korras. Asi ei ole aga nii; on kohte, kus asi ei edene ehk edeneb visalt. Tähelepanu ka nende peale pöörates võib ehk seisukorda parandada.

Võitlus võimu pärast on ülisuur tähtsus linnade ja tööstusliste alevite ümbruskondadel. Mida tugevama valve all on linn, seda intensiivsemad on vaenlase ettevalmistused linna läheduses. Lõöksalgad moodustatakse ümbruskonnas, et linnale mitmelt poolt korraga kallale tungida. Nende püssipaugud on suureks julgustuseks linna sees mässajatele. Mässu äppardamise korral põgenevad „tegelased“ jällegi linna ümbruskonda laiali, kuhu valguvad ka vabadusele pääsenud kriminaal kurjategijad. Tihti vabastatakse neid meele-ga, et suuremat panikat sünnitada.

Sellest järeldan, et kaitseliidu üksuste organiseerimisel linnade kõrval peab peaks pandama linna ümbruskonnale, nõnda et iga linn ja suurtööstusline ettevõtte tiheda kaitseliidu võõga ümbritsetud oleks. Näib aga, et kaitseliit edeneb ainult seal, kus leidub asjatundjaid ja organiseerimise võimalisi isikuid, kes kõik ilma välispoolse abita läbi viia suudavad. Sinna ilmub sagedasti ka maleva päalik, et kõnet pidada, paraadi vastu võtta j. n. e.

Seda on muidugi vaja, kuid veel hädatarvilikum oleks, et ülemus ilmuks ka sinna, kus asi edeneb visalt ja kipub hingusele minema. Mõned korraldused ja juhatused võiks asja kindlasti õigetes roobastesse juhtida. Võtame näiteks pealinna ümbruskonna. Hääd organi-satsioon on ainult Saue. S u u r e s N. a s u n d u s e s aga on kõigest kaks kaitseliitlast, samanimelises kogukonnas kolm, kogu vallas kahekümne ümber. Mehed v a n n u t a m a t a, mingisuguseid liikme-kaarte ei ole. Oli juhtumine, kus kaitseliitlane läks raudteed kaitsma, püss käes, ilma käesideme ja tunnusteta. Poleks raudteelased temas kohaliku vallavanema abi aratunud, oleks asi halvasti võinud lõppeda. Postide peale seadsime end ise, keegi ei juhatanud. Talvel ja varakevadel õppusi pole peetud, põllu-

tööhooajal aga neid pidada ei saa. 28-mal juunil pidi olema erakorraline koosolek, vallamajas, mille peale suuri lootusi panime. Päevakord: maakonna maleva päaliku kõne, uute liikmete vastuvõtmine ja jooksvad asjad. Kutsulehes rõhutatakse asja tähtsust, palutakse ilmuda punkt kell 3 p. l. Teatatakse ka, et asjast huvitatud võivad koosolekust osavõtta. Teatan soovijatele ja olen täpselt kohal. Vallamajas mitte hingegi, sedel uksele, et koosolek jääb pidamata, — maakonna maleva päalikul pole võimalik olnud ilmuda. Resultaat: raisatud puhkepäev, väsitatud hobused, mõned olid ka porisel teel jala tulnud (kauguselt kuni 20 verstani!) ning — häbi kutsunud „huvitatute“ ees.

Raudtee jaamast mõddasõites kuulsime, et kokku-kutsuja „valla kaitseliidu pääliku ajutine kohustetäitja“ oli hommikul linna sõitnud. Arvasime, et ta maad mõõda tagasi tuleb, vast ehk ühes maakonna päalikuga, muidu ta, meie arvates, oleks jaamast kutsuile õelnud, et koosolekut ei saa peetud. Kuid meie lootus oli asjata.

On arusaamata, miks koosolekut siiski ära ei peetud. Maleva päaliku kõne oleks ärajäänud, valimised aga ärapeetud ja jooksvad asjad läbi-harutatud. Inimesed olid kord kokkukutsutud ja maal ei ole see sugugi naljaasi. Et maakonna päalikul võis midagi erakorralist juhtuda, mis tema il-mumist takistas, on arusaadav. Kui aga veel teine erakorraline juhtumine sundis kohaliku päaliku linna sõitma, oleks ta pidanud sest ometigi teatama.

Peatusin nende väikeste üksikasjade juures, sest just niisugune talitusviis halvab igasuguse organisat-siooni edu. Arvan, et nüüd enne sügiset s u u r e m a t koosolekut enam kokku ei saa, töö on kibe ja meel paha.

Minu arvates niisugustel kohtadel, kus ei leidu kohapealseid jõude, peaks tegutsema palgalised, kes asja käima paneks. Edasi töötajaid ikka leiduks. Meil ongi koha peal agar vabadussõjagaegne kaitseliidu tege-lane, kuid peaeu oleks mehel nagu tiivad lõigatud...

Üks, kes õieti ei tea, kas ta on kaitseliitlane, või mitte.

KAITSELIIDU ELU.

Pärnu kaitsemaleva rännak

Audru randa läinud laupäeval ja pühapäeval läks suurepäraselt korda, milleks kaasa aitas tore ilm, mis rännaku ajal valitses. Tuju ei rikkunud ka ühe osa saksa soost kaitseliitlaste järjekorraline demonratsioon oma „lojaalsuse“ tõenduseks. Juba kaitsemaleva asutamisest saadik panevad toime Pärnu saksasoost kaaskodanikud kohalikus kaitsemalevas taktivaeseid demonratsioone, kui asjad nii ei arene, kuidas see nende tahtmise järele soovivat oleks. Just kui vandeseltlase korralduse juures jäetakse teatavatel korradel ilmumata in corpore ehk jälle minnaks terveni minema kui oma meest valimistel läbiviia ei suudeta. Kõige sõjakamad on, arusaadavalt, üksikud kadakad, ka astusid esimestena malevast välja, kaks saksastatud lätlast, kaastundmiseks, et maleva juhatus mõne saksasoost kodaniku vastuvõtmata on jätnud.

Jääb ainult soovida, et ollused, kes ennast korra alla paenutada ei soovi, ja demonratsioone toimepanna tahavad, selleks omale teise koha valivad, ja oma soovi kaitsemalevast lahkuda, kelle juhatus „schovinistiline“ olevat, peatselt teostavad. See rumal ülesastumine oli rännakul osavõtjate seas mõõdamines kõneaineks — kus arvamisel oldi, et iga demonstrandri asemele kaaks liiget malevasse juure tuleb.

Kui linnast muusikahelide saatel — seekord veel mitte oma muusika, mis alles organiseerimisel — välja oli marsitud, seati ennast lahingu korda, sest tähtsant ülesanded olid täita, — vastaste käest oli vaja tähtis punkt äravõtta. Luure sai korraldatud, piilurid välja saadetud, eel- ja lõõgisalgad korraldatud, side loodud ja ettevaatlikult läheneti vaenlasele, õpekompanii mees tele, kes suvelaagris, kuni paugud kuulutasid esimest

kokkupõrkamist eelsalkade vahel, mis siinpool Kuld Lövi trahterit sündis... Pealetungimist jätkati veel suurema ettevaatusega, kuna luure selgitas vaenlase peajõudude asupaika ja suurust, mida ka peatselt teada saadi ja siis algas tormijooks ja pealetung, kus pea vanigid nähtavale tulid, keda seljataga kindlasse paika toimetati. Audru kivisilla ümbrus ja mõisa olid püssirohu pilvede sisse mähitud ja kõva püssilaskmine ja paugud kuulutasid lahingu ägedust. Kõige raskem kokkupõrkamine oli väiksel veski tammi sillal, kus asi pea täägi-võitluseni läks, mida tugevast vastupanust hoolimata vallutati ja kaua ei kestnud, kui vaenlase seisukoht oma alla võeti ja vaenlane korralistes ridades taganes, ilma, et tagaajamist oleks jätkatud, sest meeskond oli rasket võitlustest ja pikast teekonnast juba kaunis väsinud.

„Pärnu Post.“

Tartu kaitsemaleva ümbermoodustamine.

Hiljuti tegi Tallinnas Kaitseliidu Vanematekogu otsuseks Tartu kaitsemaleva juhtimist lihtsustada. Vastavalt selle otsusele on nüüd Tartu kaitsemaleva pealik korralduse teinud, millega 1., 2. ja 3. (territoriaal-) malevkonnad ühteliidetakse. Ühendatud malevkonna pealiku k. t. on nimetatud reservi noorem-leitnant J. Kriisa, endine 2. malevkonna pealik. 22. juunil oli selles asjus Tartu majaomanikkude seltsis end. 1., 2. ja 3. malevkondade ühine pääkoosolek, kus uue malevkonna ühine juhatus valiti. 1. juulist on Tartu kaitsemalevkondade järjekord järgmine: 1. malevkond — Vabadusristi Vendade Ühenduse malevkond, 2. — territoriaal (ühendatud) malevkond, 3. — Üliõpilasseltside malevkond ja 4. — Eesti korporatsioonide malevkond. Viimasele allub ka Tartu keskkoolide õppurkaitsekompanii.

G. M.

Ametlikud teated.

Kaitseliidu ülema käsukiri.

№ 19.

Tallinnas, 14. juulil 1925 a.

§ 2.

Peale 1-st detsembrist m. a. oli Kaitseliit sunnitud väljaandma kaitseliitlastele ajutised tunnistused, samuti laskeriista load.

Et nüüd Kaitseliidu Keskjuhatus poolt alalised kaitseliidu liikmekaardid ühes laskeriista loaga kinnitatud ning malevatele väljasaadetud on, tunnistan ajutiselt väljaantud tunnistused ja laskeriista load maksusetaks, ning kohustan neid, et ära hoida vahejuhtumisi ja arusaamatusi politseiga, ajaviitmata ümber vahetama.

§ 3.

Minu käsukirja 19. veebr. s. a. Nr. 3 § 2 täitmiseks kõikidel malevate pealikutel esitada mulle 15. jaanuariks 1926 a. ära kirjad malevate ajaloo kirjutustest, arvates 1. dets. 1924 a. kuni 1. jaanuari 1926a.

§ 4.

Olles 5. juulil s. a. Puhjas — Tartumaa Virts-järve malevkonna malevlaste vannutamisel ja Puhja kihelkonna langenud kangelaste ausamba avamisel, nägin, kuidas maarahvas rõõmustas selle üle, et paremad nende pojad on, arusaades ähvardavast hädaohust, end jälle koondanud võimsaks kodukaitseks. See rahva stigav ning tõsine poolehoid on pandiks meie kaitsemaleva edule. Seda tihedat sidet, mis malevaid ühendab nende sõprade ja poolehoidjatega, tuleb alal hoida kõige jõuga.

Kui malevlased ikka sarnaselt esinema saavad, nagu seda nad tegid Puhjas, kus nende rohkearvulised ja tihedad read uhkelt ja iseteadvalt rahva ees sammusid, siis saab side ja poolehoid kõvenema ja jäädavaks alusmüüriks kaitsemalevale olema.

Täna kõiki kaitsemalevlasi tehtud töö ja nähtud vaeva eest ning soovin edaspidiseks tööks raugemata jõudu ja tahet.

Õ i e n d u s: Lauajuhend Nr. 1053.

§ 5.

Viru maleva pealiku poolt minule ettekantud juurdlustest õnnetu juhtumise kohta Viru-Nigula malevkonna Sonda kompanii kaitseliitlase Karl A r g'ile kaitseliidu poolt väljaantud relva läbi, mis ühe inimese elu maksis, on näha, vaatamata antud näpunäidete peale, kaitseliitlase K. A r g'i hooletust ja lohakust väljaantud relva hoidmises, mis võimaldas teisel isikul seda tarvitada.

Sarnase hooletuse ja lohakuse eest relva hoidmises, trahvin k-l. K. A r g'i ühe kuulise püssi äravõtmisega.

Loen relva ajutiselt äravõtmist kaitseliitlaselt suuremaks karistuseks, silmaspidades, et relvad ainult riigitrüudele kodanikkudele väljaantakse ning sellega riigi poolt usaldus tundemärgiks on isiku vastu, kellele ta väljaantud.

Iga kaitseliitlane peaks temale väljaantud relva peale auga vaatama, ning sellekohaselt relva eest ka hoolitsema ja hoidma.

Õ i e n d u s: Lauajuhend Nr. 1090.

§ 8.

9. skp. prooviti Tallinnas häire abinõud, mis senini üles jõutud seada. Tagajärjed jätsid mulje,

et töö ja püüdised sellel alal on rahuldanud lootusi. Nähtud vaeva ja tehtud korralduste eest avaldan tänu Tallinna maleva päälükule kol-leitn. P i n k a 'le, ning tema abile — insener A v i k 'ule, kes alarmeerimise komisjoni esimehena on suutnud teostada oma poolt kokkuseatud kava. Samuti tänan kaasabi eest insener B u t t e 't ja härra R i i a 't kui ka Tallinna maleva tehnilise malevkonna malevlasi ja Tehnikumi üliõpilasi.

Tallinna maleva pääliku mureks jääb hoolet kanda, et senini ülesseatud abinõud alati korralikult töötaks.

§ 9.

Avaldan teadmiseks minu poolt kinnitatud Lääne maleva mütsimärgi kirjelduse:

„Märk on vasest, emaleeritud ümmargune, läbimõõt 17 mm., paksus 1 mm., keskkohalt vähe kumer.

Märgi ääred on 2 mm. laiuselt sinisest emalist, mis kantud kitsa kuld joonega.

Keskpaik on valgest emalist, mille peal Haapsalu linna vapp.

Märk kinnitatakse mütsi külge kannaga, mis tagant laiaili keeratakse“.

§ 10.

Minu käsukirja Nr. 7 § 17 muutmiseks avaldan teadmiseks ja käsitamiseks Sõjaväe Tervishoiu valituse ülema käsukirja Nr. 23 — 30. VI. s. a.:

Sõjaministri käsul korraldan järgmist:

1. Kaitseliidu ülema, kaitseliidu staabi ülema, maleva pääliku ja tema abi ning malevkonna pääliku ja tema abi ning muile kaitseliidu koosseisus ettenähtud ametkohtadele teenistusse astuvaid isikuid vaatavad tervislikult läbi: Tallinnas — Sõjaministeriumi vanemarst, Tartus — Karnisoni arst, mujal — kohaliste väeosade vanemarstid või kohalised sõjaväe lepingarstid.

Järelvaatus on tasuta ja sünnib vastava kohalise malevüksuse ülema vahikirja saamisel.

2. Eelloetletud ametkohtadele (p. 1) asuvatelo isikutele, ühes arvatud ka reserv-ohvitserid, tuleb tervislikult esitada tingimusi, mis on maksivad rivitu ohvitseride suhtes.

3. Eelloetletud ametkohtadel (p. 1) teenivatele isikutele annavad arstlik abi: Tallinnas — Sõjaministeriumi vanemarst, Tartus — Karnisoni arst, mujal — kohaliste väeosade arstid — üldistel alustel kaitseväes teenivate ohvitseridega.

4. Arstlike abiandmise koht, aeg ja viis on ühine sõjaväelastega.

A l u s: Kaitseliidu põhikiri, Riigi Teataja 1925 a. Nr. Nr. 23-24, § 11.

Õ i e n d u s: Sõjaministri otsus 26. skp. Kaitseliidu ülema esitisel 22. skp. Nr. Nr. 1026 ja 1028.

J. Roska

Kolonel

Kaitseliidu ülem.

Ringkirjaline.

Kõikidele malevate päälükutele.

Kaitseliidu põhikirja § 11 põhjal arvatakse kõik malevate ja malevkondade päälükute ning nende abide ametkohtadel teenivad ohvitserid tegevteenistusse.

Osa neist, ja nimelt malevate päälükud ja nende abid, ongi juba Sõjaministri poolt käsukirjaga kaitsevägele, tegevteenistusse arvatud, kuna aga malevkondade päälükud ja nende abid seni tegevteenistusse arvatud ei ole vaid ainult kaitseliidu ülema käsukirjadega kohtadele kinnitatud on.

Põhikirja § 11 täitmiseks on tarvis ka viimseid Sõjaministrile tegevteenistusse arvamiseks esitada.

Nimekirja kokkuseadmine ja selle võrdlemise juures Kaitseliidu ülema käsukirjadega, missugused malevate poolt kinnitamiseks esitatud malevkondade päälükute ja nende abide kandidaatide nimekirja põhjal kokkuseatud, ning malevate poolt telegrammi 18. maist s. a. Nr. 799 peale, esitatud teadaannetega, tulid ilmsiks mitmesugused lahkuminekul.

Nii on mõned malevad neis ettekannetes, milles nad üht ehk teist kandidaati kinnitada paluvad, esitanud mõnda malevkonna pääliku ehk selle abi eraisikuna ehk ümberpöörduvalt, kuna ettekandes minu telegrammi 18. V. s. a. Nr. 799 peale see hoopis vastuoksa näidatud on.

Samuti on nendes kahes ettekandes ka isikute nimedes ning auastmetes mitmesugused lahkuminekul, mille tõttu võimata on kindlaks teha missugused andmed neist õiged on.

Et aga ülanimetatud põhikirja paragrahvi täitmiseks Sõjaministrile täpsed andmed on tarvis esitada, palun kõiki malevate päälükuid selle kättesaamisega viibimata esitada kaitseliidu staapi täpne malevkondade päälükute ja nende abide nimekirja.

Nimekirjas olgu ka eraisikud malevkondade päälükud ja nende abid äratähendatud, kus juures ära märkida, kes neist reservi arvel, kes — mitte.

Et ohvitserid ainult Kaitseliidu alal tegevteenistuses arvatakse, kuna kaitseväge teenistuse alal mitmed haiguste või vanaduse tõttu võivad reservi arvel ka mitte seista — siis ka seda nimekirja märkustes äratähendada.

J. Vende,
kol.-ltn.
staabi ülema k. t.

Kaitseliitlased!

Saatke „Sõdur-Kaitseliitlasele“
kaastööd!

Kaitseliitlased!

Tellige ja levitage ajakirja
„Sõdurit“!

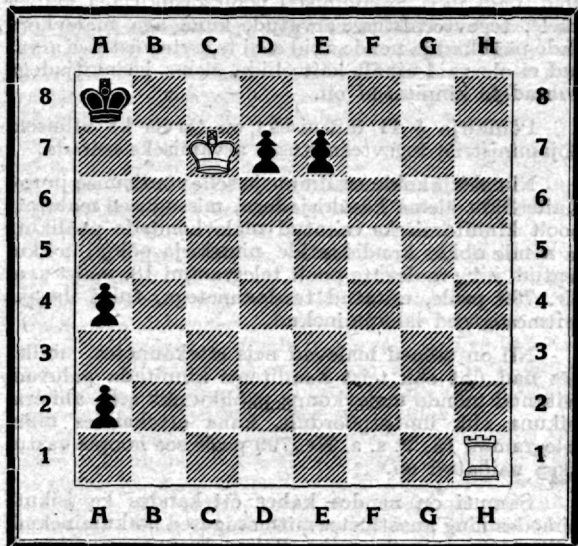
Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne № 27.

Kokkuseadnud A. Lapiere.
(Éclairer du Soir).

Mustad.

Valged.

Valged: Kc7, Vh1.

Mustad: Ka8, Ea2, a4, d7 ja e7.

E = ettur = sõdur.

Valged algavad ja annavad matt kolme sammuga.

Ülesande № 22 lahendus.

1. Vf5—f4, Ke3:f4,

2. Re7—d5 annab matt.

1. (Vf5—f4), Oh2:f4,

2. Re7—f5 annab matt.

1. (Vf5—f4), ükskõik,

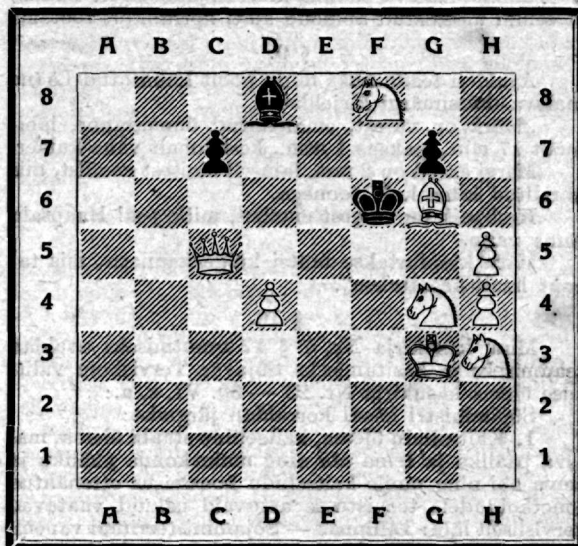
2. V või L annab matt.

Ülesanne № 28.

Kokkuseadnud dr. E. Palkoska (Praagas).

Austusega mainitud „Lepziger Tagebl.“ turniiril
1925 a.

Mustad.

Valged.

Valged: Kg3, Lc5, Og6, Rf8, Ed4, h4 ja h5.

Mustad: Kf6, Od8, Rg4 ja h3, Ec7 ja g7.

E = ettur = sõdur.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Ülesande № 24 lahendus.

1. Lb6—d8, Kc3—b4,

2. Ld8—a5+, Kb4:a5,

3. Oc1—d2 annab matt.

1. (Lb6—d8), Kc3—c2,

2. Ld8—d2+, Kc2—b1,

3. Ld2—b2 annab matt.

Õiged lahendused ülesannetele №№ 22 ja 23
saatsid: kapr. R. Paide (pioneer-patalj.), V. Mikenas
ja R. Pärnpuu (Tallinnast).

Ilmus trükist

„Sõduri“ väljaandel

Kindralstaabi 6. osakonna väljaandel

Suurtükivägi,tema otstarve, omadused ja ülesanded,
mida teiste väelike juhid suurtükiväest
peavad teadma.

— Hind 25 marka. —

„Sõdur—Kaitseliitlane“

on

ainuke ajakiri,**missugune seisab kaitse-
liidu huvide valvel.**

Vastutav toimetaja E. Limberg.

Väljaandja: Sõdur. Tallinn, Pagari tän. nr. 1.

Riigi trükikoda, Tallinn, Niine tän. 11.